ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΑ 1903

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ-ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ: Ὁ στοιχειωμένος Ἱππότης.
Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ: Ἀργύρης Ἐφταλιώτης.
ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ: Ἡ ψυχὴ τῶν Πραγμάτων.
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ: Τὸ Ἐλεύθερο πνεῦμα.
ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ: Ἡ παπαροῦνα.
ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ: Νέα Ἑξάστιχα
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ: Δέηση—Λευτεριά.
ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ: Casa paterna.
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ: Χατζηδάκη ἔλεγχος.
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ: Φιλολογικὰ γράμματα.
Μ. ΒΙΣΑΝΘΗΣ: Ὁ ζωγράφος Γιάννης Βάσσος.
ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ: Ἑλληνικὴ Παιδαγωγική.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ: Φαινόμενα καὶ Πράγματα—Ἐπιγράμματα—Νέα βιβλία—Ὅ.τι θέλετε. Χωρὶς Γραμματόσημο.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Ἀργύρης Ἐφταλιώτης.—Ὁ πατέρας τοῦ Ἐφταλιώτη.—Ἡ μητέρα του.—Ὁ Φιλήντας.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'. ΧΡΟΝΟΣ ΚΒ'
ΤΕΥΧΟΣ 5 (790)
ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1930

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ
ΔΡΧ. 5—

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

(1903—1922)

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΙΔΥΜΟΥ 36 ΑΘΗΝΑ

Ἐμβάσματα καὶ ὅ.τι σχετικὸ μὲ τὴν ὕλη πρὸς τὴ Δ)ση τοῦ Νουμᾶ.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα — Δραχμὲς 100

Γιὰ τὴν Ἀγγλία / Αἴγυπτο καὶ Κύπρο — Σελλίνια 10

Γιὰ τὴν Ἀμερική — Δολλάρια 3

Καὶ γιὰ τ' ἄλλα μέρη ἀνάλογα (60 φράγκα γιὰ τὴ Γαλλία κ.τ.λ.)

Τὸ τεῦχος γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ 1 σελλίνι ἢ 30 σέντς.

Ἡ συνδρομὴ, πάντα γιὰ ἕνα χρόνο, προπληρώνεται.

Ταχειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

„ΠΥΡΣΟΣ" ΑΝΩΝ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦ. ΤΕΧΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΧ. 8.000.000 — ΑΘΗΝΑΙ, ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΙΝ

ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΥ 1930

ΣΕΛΙΔΕΣ 1600 ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πληροφορίαι αὐθεντικαὶ καὶ ἐξηκριβωμέναι ἐκ τῶν πηγῶν.

Εὔχρηστος κατάταξις τῆς ὕλης.

Ἡ Ἑταιρία «ΠΥΡΣΟΣ», συνεχίζουσα τὸ ἐκδοτικὸν αὐτῆς πρόγραμμα, μετὰ τὴν ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΝ ἐκδίδει τὸν

ΟΔΗΓΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

δὲν θὰ φεισθῇ δὲ δαπανῶν ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἀντάξιον τοῦ τίτλου του καὶ χρήσιμον εἰς πάντα.

Διὰ καταχώρησιν διαφημίσεων, προαγορὰν σωμάτων καὶ πᾶσαν πληροφορίαν ἀπευθύνεσθε:

„ΠΥΡΣΟΝ" Α.Ε.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18 - ΑΘΗΝΑΣ

ἢ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀντιπροσώπους.

Μ. ΒΙΣΑΝΘΗ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΡ. Ν. ΜΑΥΡΙΔΗΣ

ΒΟΥΛΓΑΡΗ 4 - ΑΘΗΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΝ ΤΟΥ 1930

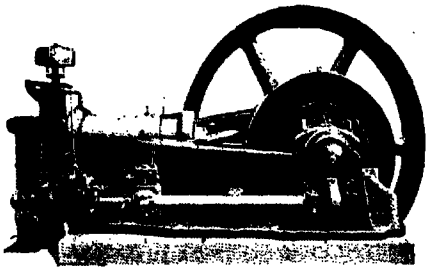

ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΜΗΧΑΝΑΙ ΣΟΥΠΕΡ-ΔΙΖΕΛ

ΚΕΡΤΙΝ

ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

Ἀπὸ 10—1500 ἵππους

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ & Α. ΚΑΒΑΦΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ Ἰατησίων 38—ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ Φίλωνος 102

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Λέοντος Σοφοῦ 15

Ο ΝΟΥΜΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΤΕΥΧΟΣ 5 (790) ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1930

Ο ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΟΣ ΙΠΠΟΤΗΣ

Πόσα χρόνια! Ποιὸς θυμᾶται; Χρόνια πᾶνε
μὲς στὸν κάμπο, ποὺ τὸ λιόκαμα τὸν πνίγει.
Μοῦ ροζιάσαν οἱ παλάμες νὰ κρατᾶνε
τὴ βουκέντρα. Τὸ κορμὶ
σκέβρωσε ἀκλουθώντας τὴ γραμμὴ
ποὺ ταλέτρι μου τὸ ἐπίμονο ὅλο ἀνοίγει
μὲς στὸν κάμπο, ποὺ τὸ λιόκαμα τὸν πνίγει,
σκιώντας χώματα σκληρὰ
γιὰ σπορὰ
ποὺ—τὸ ξαίρω—
ἄλλοι θὰ χαροῦν τὸ θέρο.
Εἶναι ἡ βλέψη μου θολὴ
καὶ βαραίνει ἀπάνω μου πολὶ
τοῦ ὕπνου ἀβίαστα τὴ ἀνάγκη.

Μόλις, ξεπερνώντας τὸ φαράγγι
ποὺ στενὴ ζωούλα κλεῖ,
φτιάσω στὴν κορφὴ ποὺ ἀντίκρυ λάμπει,
ἄλλοι θὰ στρωθοῦν μπροστά μου κάμποι,
πλούσιοι κάμποι, ἀπέραντοι γιαλοί·
θὰ μοῦ στείλουνε σταυτιὰ χαρᾶς φωνὲς
πολιτεῖες μακρινὲς·
ἀπ' τὸ γκρίζιο ἀραξοβόλι,
μέσα στὰ κρυστάλλινα πρωϊνά,
πρὸς τὰ πλάτη, πρὸς τὰ μάκρη, πρὸς τὰ χάη,
πρὸς τὸ πέλαγο ποὺ ὁλόβολο ἀντηχάει,
τὰ ὀνειρότρεμα θὰν ὀίγουνε πανιά τους
γιὰ ταξίδια τὰ καράβια ἀλαργινά,
γιὰ ζωὲς καὶ γιὰ θανάτους,
μέσα στὰ κρυστάλλινα πρωϊνά,
πέρ' ἀπὸ τὸ γκρίζιο ἀραξοβόλι·
τὰ ψηλὰ καμπαναριά, οἱ γιγάντιοι θόλοι,
ὁ καθένας κ' ἕνας πέτρινος ἀνθός,
τὰ χρυσάφια τους θὰ χύνουνε, καθὼς
στοῦ ἥλιου θὰ ξυπνᾶνε τὸ φιλί,
ποί, τεράστιος, ἀπ' τοῦ πέλαου τὴν ἀγκάλη
θὰ προβάλλει
καὶ τεράστιος θὰνεβαίνει.

Μόλις πάω, μὰ δὲν μπορῶ,
τὸ κορμί μου εἶναι σκεβρό,
εἶναι ἡ βλέψη μου θολή,
ἡ ψυχή μου τσακισμένη,
καὶ ὕπνος πάνω μου πολὶ βαρὺς βαραίνει.

Κι ὅμως
—εἶναι οἱ χρόνοι μακρινοί,
μὰ στὴ μνήμη ἀπείραχτα ὅλα τἄχω—
παρατῶντας καὶ βουκέντρα καὶ γυνὶ
λοξοδρόμησα μιὰ μέρα
κ' ἕνας δρόμος
μ' ἔβγαλε στὴν ἄκρη πέρα,
σ' ἕνα βράχο
ποὺ γυμνὸς καὶ σὰν κομμένος μὲ πελέκι
πάνω ἀπὸ τὸ πέλαο στέκει.
Κι ὅπως εἴτανε γαλήνη,
ποτισμένη ἀπὸ τὴν πιὸ καθάρια ἀχτίδα,
καὶ τὰ βλέμματ' ἀπ' τὸν πόθο εἴχανε γίνει
κοφτερά,
μὲς στὰ διάφανα τὰ βύθισα νερά,
μὲς στῆς θάλασσας τἀγνὰ μυστήρια, καὶ εἶδα
Στὸ βυθό της,
στὴν ἀστραφτερὴ πολυχρωμία,
μέσα στὴ βαρειά του πανοπλία
ὁ πνιγμένος κείτουνταν ἱππότης.
Ζωντανὸ κοράλλι
τὴν ἀσπίδα ἐκράταε ποῦχε προσκεφάλι.
Οἱ ἀτραγιάνες γυάλινες τριγύρου
τὶς κλωστὲς κρατούσανε τοῦ ὀνείρου.
Καὶ γιὰ κεῖνον ἀπ' τοῦ πέλαου τὴν κορφὴ
κι ἀπ' τοὺς κύκλους τῆς ὑδρόβιας πλάσης
—πῶς, ψυχή μου, αὐτὰ νὰ τὰ ξεχάσεις;—
δίχτι ἀχτίδων, πλέοντας μέσα χρυσαφί,
τῆς ζωῆς τὴν κάθε σκλάβωνε μορφή:
στοιχειωμένων ἔγνιες καραβιῶν,
τὰ λυγίσματα νεροχαρων ἀνθιῶν,
ξωτικὰ νεράιδων κάλλη
ὅπου δὲν τὰ βάζει ὁ νούς,
τῶν κητῶν τὴν ἄγρια πάλη
ἀπ' τοὺς σκοτεινοὺς ὠκεανούς,
κ' εἴταν ὅλης τῆς ζωῆς ἡ ἀντιφεγγίδα
σκλαβωμένη στὴ χρυσή του κοίλη ἀσπίδα.
Καὶ πλεγμένα στὰ χρυσάχτιδα πλεμάτια,
ξαφνισμέν' ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πανοπλίας,
τὸν κοιτάζανε τὰ ψάρια μὲ τὰ μάτια
τὰ μεγάλα, τ'ἀνοιχτά, τῆς ἀπορίας.

Μὲς στὴ θάλασσα, στὸν τρίσβαθο βυθό της
στοιχειωμένος ὀνειρεύουνταν ἱππότης.
Πόσα χρόνια νὰ περάσαν!
Κι ὅμως τώρα ποὺ οἱ παλάμες μου πληγιάσαν
κι ἀκλουθώντας τὴ γραμμὴ
τοῦ γυνιοῦ μόχει σκεβρώσει τὸ κορμί,
ποὺ εἶν' ἡ βλέψη μου θολὴ καὶ κουρασμένη
καὶ ὕπνου ἀνάγκη ἀπάνω μου βαραίνει,
πῶς ἡ τύχη του ἀπ' τῆς θύμησης τὰ ἐρέβη
ξεπροβάλλει καὶ τὴ σκέψη μου χαϊδεύει!

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Δὲν πέθανες. Πάντα θὰ ζήσῃς ἐσύ ποὺ μὲ τόση πίστη, μὲ τόσο φῶς ἐργάστηκες γιὰ τὴ μητέρα μας τὴν Ἑλλάδα.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Α' (*

Κλεάνθης Μιχαηλίδης τἀληθινό του τὄνομα. Ἀργύρης Ἐφταλιώτης τὸ ψευδώνυμό του. Σ' ἕνα βορεινὸ τῆς Λέσβος χωριό, στὸ Μόλυβο, στὴν ἀρχαία Μήθυμνα, πρωτόειδε τοῦ ἥλιου τὸ φῶς τὴν πρώτη τοῦ Ἀλωνάρη τοῦ 1849. Ἡ μέρα αὐτὴ ποὺ εἶναι καὶ γιορτὴ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων, στάθηκε ἀφορμὴ ὁ Κλεάνθης νἀλλάξει τὄνομά του καὶ νὰ γίνει Ἀργύρης, ἂν καὶ τὸ ξωκλήσι—Ἅγ. Ἀνάργυροι—τῆς ἀγαπητῆς του ἐξοχῆς τῆς πατρίδας του, τῆς Ἐφταλοῦς, δὲν τὸν ἄφησε ἀσυγκίνητο στὸ νὰ πάρῃ τὸ νέο του τὄνομα. Τώρα καταλάβατε, βέβαια, πόσο βολικὰ τοῦ ἤρθε κ' ἡ χαριτωμένη Ἐφταλοῦ στὸ νὰ συμπληρώσει τόσο πετυχημένα τὸ φιλολογικό του ψευδώνυμο, ποὺ τὸ φύλαξε σ' ὅλη του τὴ ζωή.

Τὶς σπουδές του τὶς ἔκαμε ἀποκλειστικὰ μέσα στὸ χωριό του μὲ μόνο δάσκαλο τὸν πατέρα του τὸν Κωσταντῖνο Μιχαηλίδη, ἀντάξιο μαθητὴ τοῦ περίφημου τῆς Σύρας γυμνασιάρχη, τοῦ Γ. Σερούϊου.

Ὁ πατέρας του γεννήθηκε κι αὐτὸς στὸ Μόλυβο τὸ 1820. Στὴν ἀρχὴ δίδαξε στὴν Τένεδο. Κατόπι στὴ Μυτιλήνη. Ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ ἐνθουσιάσει μὲ τὴν ὡραία, τὴ ζωντανὴ διδασκαλία του τὴν αἰσταντικὴ ψυχὴ τοῦ μικροῦ κι ἀσημάντου τότες, μὰ ὕστερα μεγάλου καὶ τρανοῦ, τοῦ Δημ. Βερναρδάκη. Τελευταῖα καταστάλαξε στὸν τόπο του καὶ πῆρε διαλεχτὴ συντρόφισσα τῆς ζωῆς του, τὴ Λενάτσα Κέπετζη, γυναίκα μὲ λίγα γράμματα, μὰ μὲ δυνατὸ μιαλὸ, μὲ γλυκοὺς τρόπους καὶ μὲ ἀγαθὴ ψυχή. Μολυβιάτισσα κι αὐτή. Γεννήθηκε στὶς 12 τοῦ Γενάρη τοῦ 1830. Τὸ σπίτι, ποὺ προικίστηκε ἀπὸ τοὺς γονιούς της, ὁ ἄντρας τώρα τὸ χρησίμευε καὶ γιὰ σκολειὸ συνάμα, ὅπου φοιτοῦσανε παιδιὰ ὄχι μονάχα τοῦ Μολύβου μὰ κι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ποὺ ἡ δίψα τῆς γνώσης καὶ τῆς μάθησης τἄκανε νἀφήνουνε μάννα καὶ σπίτι μὲ τὴ λαχτάρα νὰ τοὺς μορφώσει τὴν ψυχὴ καὶ νὰ τοὺς ἀκονίσει τὸ μιαλὸ ὁ φημισμένος παιδαγωγὸς τοῦ Μολύβου.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Οἱ μαθητές του κι οἱ μαθήτριές του, ἔχουμε ἀκούσει κι ἀπ' ἄλλους καὶ μάλιστα ἀπὸ μιὰ μαθήτριά του ποὺ καὶ τώρα ἀκόμη μὲ κουράγιο σηκώνει ἀπάνω της ὅλο τὸ βάρος τῶν ὀγδοντατέντε χρονῶν της, (1) ἔδειχναν ἀξιοσημείωτη πρόοδο στὰ γράμματα. Τοὺς εἴταν εὔκολο—πράμα σκεδὸν ἀπίστευτο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη—ὄχι μονάχα νὰ καταλαβαίνουν ἕνα ὁποιοδήποτε ἀρχαῖο κείμενο, μὰ καὶ στὰ γαλλικά, φαίνεται, δὲν πήγαιναν παρακάτω, ἀφοῦ μπορούσανε νὰ μεταφράζουν ἄρθρα δύσκολα

*) Κι ἄλλοι, πιὸ εἰδικοὶ ἀπὸ μένα, ἀσκοληθήκανε ὡς τὰ τώρα μὲ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη. Τῆς ζωῆς του ὅμως τὰ ἰδιαίτερα περιστατικὰ δὲ μελετηθήκανε, ὅπως θἄπρεπε. Ἐνῶ ξαίρουμε πὼς κ' οἱ πιὸ ἀσήμαντες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς ἑνὸς ξεχωριστοῦ ἀνθρώπου μᾶς βοηθᾶνε κι αὐτὲς στὸ νὰ γνωρίσουμε κάπως καλήτερα κι αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ τὸ ἔργο του.

(1) Τὴ σεβαστή μου κυρία Ἀσπασία Ἐλευτεριάδη, φιλενάδα καὶ συμμαθήτρια τοῦ Ἀργύρη στὸ σκολειὸ τοῦ πατέρα του.

τῆς παριζιάνικης «Illustration», ποὺ τότες θἄρχισε, ὑποθέτουμε, νὰ πρωτοβγαίνει.

Ὁ Κωσταντῖνος Μιχαηλίδης πέθανε τὸ Μάρτη τοῦ 1866 μὲ τὴν τελευταία του παραγγελιὰ στὸ στόμα μὴν τύχει κανεὶς ἀπὸ τοὺς γιούς του καὶ διαλέξει τὸ δικό του τἀπάγγελμα. Κ' οἱ τρεῖς οἱ γιοί του σεβαστήκανε τὰ στερνά του τὰ λόγια. Ὅταν πέθανε ὅμως, ὥσπου νἀρθοῦν οἱ ἐξετάσεις, ὑποχρεώθηκε ὁ Κλεάνθης νὰ μείνει στὸ πόδι του, κάνοντας τώρα αὐτὸς μαθήματα καὶ στοὺς μικρότερους ἀδερφοὺς καὶ στἄλλα παιδιά τοῦ σχολειοῦ.

Ἀντιγράφω ἐδῶ λίγες χαραχτηριστικὲς γραμμὲς τῆς μαθητικῆς του ζωῆς ἀπὸ ἕνα δυνατὸ ψυχολογικὸ διήγημά του, τὴν «Πρώτη ἀγάπη»:

«Εἴμαστε ὀχτὼ δέκα ἀγόρια τῆς προκοπῆς, ἀποφασισμένα νὰ μάθουμε τὶ θὰ πεῖ παρέμφατο καὶ νὰ φέρουμε τὸν πολιτισμὸ στὸ χωριό. Καὶ πεντέξη κορίτσια, ποὺ ἐρχόντανε διὸ ὧρες τὴ μέρα καὶ κάθιζαν ἀπὸ τἄλλο πλάγι τοῦ γέρου δασκάλου καὶ τεχνολογούσανε μὲ μιὰ χάρη, ποὺ σ' ἔκαμαν ἤθελες καὶ δὲν ἤθελες νὰ τὴν ἀγαπᾶς τὴ γραμματική....»

Ἀπὸ τὸ χαριτωμένο αὐτὸ διήγημα μαθαίνουμαι καὶ τὸν πρῶτο παιδικὸ ἔρωτα τοῦ Ἐφταλιώτη. Εἶναι μιὰ πολὶ νόστιμη ἱστορία.

— — —

Δεκαφτὰ χρονῶν ἀγόρι πρέπει νὰ εἶταν ὁ Ἀργύρης, ὅταν ἕνα γράμμα τοῦ ἀδερφοῦ τῆς μάννας του ἔλεγε νἀφήσει τὸ Μόλυβο καὶ νἀρθεῖ στὴν Πόλη. Ὁ θεῖος του, ἔμπορος ἐκεῖ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, χρειάστηκε κοντά του δικό του ἄνθρωπο, κ' ἔτσι δὲν ἄφησε νὰ περάσει καιρὸς γιὰ νὰ προσκαλέσει τὸν ἀνεψιό του καὶ νὰ τὸν ἔχει δεξό του χέρι στὶς δουλειές του. Τὸ γράμμα ἐκεῖνο δὲν καλοφάνηκε στὴ μητέρα τοῦ Ἀργύρη, ποὺ πολὴν καιρὸ δὲν εἶχε πού ἔκλαψε τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της. Δὲν μποροῦσε νὰ τὸ χωρέσει τῆς μαύρης ὁ νοῦς πὼς θὰ ξημέρωνε μιὰ αὐγὴ καὶ θἄλειπε ἀπὸ τὸ πλευρό της τὸ μεγαλήτερό της τὸ παιδί, ποὺ θἄτανε τώρα τὸ πιὸ γερὸ στήριγμα τοῦ ὀρφανεμένου σπιτιοῦ της. Τῆς Μοίρας ὅμως τὰ προστάγματα νικᾶνε καὶ τὰ πιὸ δυνατὰ αἰστήματα, κ' ἔτσι ὁ Ἀργύρης μας, παιδὶ τώρα ἀμούστακο σὰν κορίτσι, ἀγνώριμο, μὲ χίλια ὄνειρα καὶ μὲ δίχως κόσμου πεῖρα, παραπονιάρικο χελιδόνι, παίρνει τῆς ξενιτειᾶς τὰ κρύα μονοπάτια.

Τὸ μύρο τῆς ἀγάπης τοῦ θείου του δὲν μπόρεσε νὰ τὸ αἰστανθεῖ πιώτερο ἀπὸ λίγους μῆνες, μήτε πρόφτασε νὰ χαρεῖ ἡ ἀνθισμένη νιότη του τὶς παραμυθένιες ὀμορφιὲς τῆς περιξάκουστης Πόλης. Ὁ καλὸς του θεῖος δὲν ἄργησε νὰ νιώσει τὴ σπίθα ποὺ κρυβότανε μέσα του καὶ νὰ μαντέψει ἀλάθευτα τὸ μέλλο τὸ φωτεινὸ ποὺ τὸν περίμενε. Ἡ Πόλη, κατὰ τὴ γνώμη του, δὲν τόνε χωροῦσε, κ' ἔτσι στὰ 1867, στέλνεται στὸ Μάντσεστερ μὲ τὴν ἐντολὴ νἀναλάβει τὴ διεύτυνση σοβαρώτερης ἐμπορικῆς ἐργασίας. Ἡ δουλιὰ αὐτὴ μετὰ διὸ χρόνια χάλασε καὶ ὁ Ἀργύρης σκέφτεται πῶς νὰ παραμερήσει κάθε δυσκολία καὶ νὰ ξαναβρεῖ τὸ δρόμο, ποὺ ἡ μοίρα τοῦ εἶχε ὁρίσει.

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

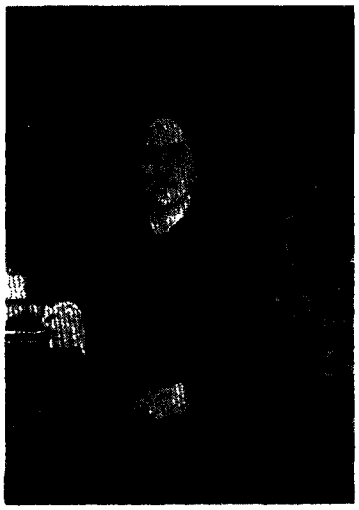

Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ

Τὶς μέρες ἐκεῖνες κάποιος ἕλλην. φιλολογικὸς Σύλλογος τοῦκαμε τὴν τιμὴ νὰ τὸν καλέσει νὰ πεῖ λίγα λόγια σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίσημη γιορτὴ τοῦ Σωματείου. Ἡ ὁμιλία του κάνει κρότο. Ξάφνου πετιέται κάποιος μέσ' ἀπὸ τὸ πλῆθος—κι αὐτὸς εἶναι ὁ Στέφανος Ράλλης. Τόνε σιμώνει, τὸν ἀγκαλιάζει μὲ συγκίνηση καὶ τοῦ ἐκφράζει τὸ θαμασμό του καὶ τὴν ἔκπληξή του μὴν ἐλπίζοντας πὼς θὰ μποροῦσε νὰ βρεθεῖ ἄνθρωπος στὴν Ἀγγλία ποὺ νὰ μιλήσει τὰ ρωμαΐκα μὲ τόση φρεσκάδα καὶ μὲ τόση χάρη.

Θὰ ξαίρετε, βέβαια, πὼς αὐτὸς ὁ κύριος εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ξακουστοὺς ἀδερφοὺς Ράλλη μὲ τὰ πασίγνωστα μεγάλα καταστήματα

δῶθε κεῖθε στὶς διάφορες πόλεις τῆς Ἀγγλίας.

Τὸ μάτι του, ὄχι λιγώτερο διαπεραστικὸ ἀπὸ τοῦ θείου του τὸ μάτι, μπόρεσε νὰ διακρίνει στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου τοῦ Ἀργύρη τὸ γλυκοχάραμα μιᾶς ἐλπίδας ὄμορφης, νὰ ξεχωρίσει κάποιο σημάδι μελλοντικῆς δημιουργικῆς ζωῆς. Τὸν παίρνει μαζί του γιὰ νὰ περάσει κοντά του ὅλα του σχεδὸν τὰ χρόνια, καὶ νὰ μάθει τἀπόκρυφα, ποὺ κάθε τόσο τοῦ παρουσίαζε ὁ τρομαχτικὸς ἐκεῖνος λαβύρινθος τῶν Ralli Brother s.

— — —

Ξένος λοιπὸν μὲς στὰ ξένα περνοῦσε τὴ ζωή του ὁ Ἀργύρης. Πότε στὸ Μάντσεστερ τόνε βλέπουμε, πότε στὸ Λίβερπουλ, ἄλλοτες στὴ Βομβάη καὶ τελευταῖα στὸ Χόλλ. Μὰ ὅσο σφιχτὰ κι ἂν εἴτανε δεμένος μὲ τὶς ἐμπορικές του δουλειές, στῆς μοναξιᾶς του τὶς ὧρες γλυκειὰ συντροφιὰ τὸν κρατοῦσανε τοῦ ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ οἱ πολυθέλγητρες κόρες.

Ἔτρωγε, εἴπαμε, τὸ πικρὸ ψωμὶ τῆς ξενητιᾶς. Καὶ σὰν τὸν πολυγυρισμένο ἥρωά του, τὸ Γέρο Ἀνέστη, νοσταλγεῖ τώρα κι αὐτὸς τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκε, λαχταράει νὰ ξαπλώσει στὴν ἀμμουδιὰ τῆς χαριτωμένης του Ἐφταλοῦς, ποθεῖ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ γαλήνη ποὺ χάρηκε παιδὶ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του.

«Ἔφυγα, μᾶς λέει, ἀπὸ τὸ νησί μας μικρός. Κ' ἴσια στὰ μακρινὰ τὰ ξένα. Ἴσια στὴν Εὐρώπη, ἐκεῖ ποὺ λέτε σεῖς οἱ πολύξαιροι πὼς εἶναι τὰ φῶτα, μὰ γὼ τήνε βρῆκα γεμάτη σκότος καὶ καταχνιὰ καὶ τὸ λησμοβότανο στὰ θλιβερὰ μονοπάτια της...»

Στὴν Εὐρώπη, βλέπετε, ζοῦσε καὶ τὸ Μόλυβο τῆς Μυτιλήνης ὀνειρευότανε. Ὅταν πρωτοξενιτεύτηκε, μετὰ εἴκοσι χρόνια, μιὰ ὁλόκληρη ζωή, στὰ 1887, πάτησε ξανὰ τὰ βλογημένα χώματα τῆς πατρίδας του.

«Αἴ, παλιὰ χρόνια, φωνάζει. Βρίσκω πάλι τὴ χάρη σας καὶ τὴ γλύκα σας! Βρίσκω τὸν ἀποκρέββατο μὲ τὰ σῦκα, τἀρμάρι μὲ τὰ γλυκά, τὶς τηγανίτες πρωῒ πρὶ νὰ φέξει, καθετὶς ποὺ σοφίζουνται οἱ μαννάδες γιὰ νὰ μᾶς ξανακάμουν παιδιὰ κι ἂς ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μας! Σᾶς βρίσκω στὶς παλιὲς καρδιὲς καὶ στὰ παλιὰ τὰ τραγούδια! Ἄχ, τραγούδια τῆς πατρίδας μου πονεμένα! Ἐγὼ ὁ ξενιτεμένος σᾶς τραγουδοῦσα, κ' οἱ ἀξενίτευτες ἐκεῖνες κοπέλλες δὲν ἤθελαν πιὰ νὰ σᾶς ξαίρουνε, μόνο τσαμπουνίζαν κορακίστικα τραγούδια τῆς ἐποχῆς!»

Καὶ νὰ τώρα πιὰ ἦρθε κ' ἡ σειρὰ τῆς Ἐφταλοῦς. Εἶναι τὸ Μεσοβούνι, ποὺ τἀναφέρει στὶς «Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου». Ἐδὼ βρίσκεται ὁ ξοχικός του πύργος μὲ τὶς λεῦκες κοντά του, μὲ τὴ βρύση στὸ πλάγι, μὲ τὰ πλατάνια παραπάνω, μὲ τὰ κοπάδια στὰ βουναράκια τριγύρω.

Παίρνει ἕνα πρωῒ τὴ γριά του καὶ μπαίνει στὸ ξωκκλήσι τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Προσκυνοῦνε, ἀνάβουν ἕνα κερὶ καὶ τάζουνε νὰ περάσουνε μαζὶ ἐκεῖ πέρα τὰ στερνὰ χρόνια τους.

Μόνο νὰ ξαναπάω, τῆς λέει, κι ὅρκο σοῦ κάνω πὼς δὲν ἀργῶ τώρα.

Τὴν κατάφερε τὴ γριά του κι ἄνοιξε πάλε τὶς φτεροῦγες του τὸ πονεμένο πουλὶ γιὰ τἀλαργινὸ τὸ ταξίδι. Πέντε φορὲς εἶδε ἡ Ἐφταλοῦ μὲ λύπη της τὸν πηγαιμὸ κι ἄλλες τόσες χάρηκε γιὰ τὸν ἐρχομὸ Ἐκεινοῦ, ποὺ τόσο τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν τραγούδησε

Στὰ 1922 ἦρθε γιὰ τελευταία φορὰ στὴν πατρίδα του, κ' ἔφυγε πάλε γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίσει ποτὲς πιά. Προμήνυμα τοῦ θανάτου του λὲς κ' εἴτανε ὁ προαιώνιος βράχος τῆς οἰκογένειάς του, ποὺ μιὰ μέρα ξαφνικὰ ἔπεσε. Ὁ Ἐφταλιώτης τότες ἔγραψε τὸ παρακάτω ποίημα, δίνοντας ψυχὴ στὸ βράχο μὲ τ' ἀκόλουθα λόγια:

Ο ΒΡΑΧΟΣ ΤΟΥ ΚΕΠΕΤΖΗ

Ἀπὸ σεισμοὺς καὶ χαλασμούς,
παντέρμο ἀπομεινάρι,
περνοῦσα χρόνους μακρινοὺς
στάκρόγιαλο τῆς Ἐφταλοῦς,
κι ὀμπρὸς στὸ κῦμα στέκουμουν σὰν πέτρινο λιοντάρι.

Στὴ ρίζα μου ἄμετρες γενιὲς
καθήσανε καὶ βρῆκαν
τοῦ ἥσκιου τὶς γλυκειὲς δροσιὲς
καὶ τοῦ πελάου τὶς μελωδιὲς
ἄχ, τὄνομά τους φεύγονταις ἐκεῖνες δὲν τἀφῆκαν.

Μόνο θυμᾶμαι τὴ στερνὴ
γενιὰ ποὺ μ' ἀγαποῦσε.
τῶν Κεπετζήδων εἶν' αὐτὴ
ποὺ ἐρχόταν βράδι καὶ ταχὺ
καὶ μὲ χαρὲς μὲ ξύπναγε, μ' εὐκὲς μὲ χαιρετοῦσε.

Πῆγαν κι αὐτοί. Καὶ τώρα ἐγὼ
στὸν κόσμο αὐτὸ μονάχος,
ψυχὴ πιὰ δὲ θωροῦσα ἐδῶ,
καὶ δὲν κοιτᾶς παρὰ σωρὸ
λιθάρια ἐκεῖ ποὺ στέκουνταν τῆς Ἐφταλοῦς ὁ [βράχος.

Περιγραφὴ τοῦ τελευταίου του ἐρχομοῦ στὴν Ἐφταλοῦ μᾶς δίνει στὸ «Νουμᾶ» ἡ ἀξαδέρφη του, ἡ Πέπη Σταύρου.

Νὰ μερικὲς γραμμές:

«Μόλις ξημέρωνε στὴν Ἐφταλοῦ, θὲ νἄκουγα κάτω ἀπὸ τὰ πελώρια πεῦκα τῆς αὐλῆς μας τὸ βάδισμά του. Ἂν ἀργοῦσα πολὶ νὰ κατεβῶ, ἤθελε μισογελώντας νὰ μοῦ τραγουδήσει μερικὰ λόγια του ἀπὸ τὴν «Πατινάδα» (Παλιοὶ Σκοποί). Ὕστερα ἤθελε νὰ κατεβεῖ στὰ βράχια νὰ ψαρέψει Μὰ τὰ ψάρια τοῦ νησιοῦ μας πονηρεμένα δὲν πλησιάζανε τὸν ξενοφερμένο ψαρά. Κι ἄφινε τὴν ψαρικὴ καὶ κοντὰ στὸ κῦμα, ποὺ πῆγαινα καὶ γώ, μοῦ μιλοῦσε μὲ τὴν ἥσυχη βαριὰ φωνή του γιὰ ἕνα σωρὸ ὡραῖα πράματα»(1).

Ἡ ἀρρώστια ποὺ τόνε βασάνιζε, τὸ ἄσθμα, τὸν ἔκαμε νἀφήσει τὰ παλιὰ λημέρια του καὶ νὰ ζητήσει ζεστότερο κλίμα. Ἀποτραβήχτηκε μὲ τὴ γυναίκα του — οἱ δυὸ οἱ κόρες του κι ὁ γιός του λείπανε μακριὰ — στὸ Cap d'Antibes τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, ὅπου εἶχε ἀγορασμένο τελευταῖα ἕνα ξοχικό, βαφτισμένο ἀπὸ

(1) 1923, τεῦχος 775.

τὸν ἴδιο Ἀρκαδία. Ἐκεῖ ξεψύχησε ἀπαλὰ μιὰ Τετάρτη πρωΐ, στὶς 25 τοῦ Ἀλωνάρη τοῦ 1923 σὲ ἡλικία 74 χρονῶν.

— — —

Ἐδῶ μοῦ φαίνεται πὼς ἀξίζει νὰ πεῖ κανεὶς δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὰ ψυχικὰ χαρίσματα τοῦ Ἐφταλιώτη. Ἡ καλοσύνη του ἡ ἀπέραντη κ' ἡ εὐγενική του διάθεση σὲ σκλάβωναν μόλις τόνε γνώριζες. Ὁ ἀριστοκρατικός του τρόπος καὶ ταρχοντικό του φέρσιμο, νὰ τὸ μαγικὸ δόλωμα ποὺ σ' ἔκανε, μιὰ καὶ τὸν πλησίαζες, νὰ μὴν μπορεῖς εὔκολα νὰ ξεφύγεις ἀπὸ κοντά του. Καὶ ποτὲ δὲ σοῦ εἴτανε δυνατό, ὅταν τὸν ἀποχωριζόσουνε νὰ μὴν τοῦ ἀφήσεις ἕνα κομμάτι τῆς καρδιᾶς σου. Μὲ τοὺς δικούς του καὶ μὲ τὴ γυναίκα του, ὅλος καὶ πάντα μέλι.

Μὰ ἀρκετὰ χαραχτηριστικὰ εἶναι καὶ τὰ λόγια τῆς Πέπης Σταύρου: «Ἡ ζωή του ὅλη καλοσύνη κι ἀγάπη. Εὐγένεια γιὰ ὅλους καὶ τοὺς πιὸ ταπεινούς. Σ' αὐτοὺς μίλιστα εἴτανε πολὶ προσεχτικός. Τοὺς φερνότανε μὲ ἰδιαίτερη λεπτότητα. Προσπαθοῦσε σὲ κάθε ἄνθρωπο κάτι καλὸ νὰ βρεῖ. Ὄχι μὲ αὐστηρότητα, μὲ ἐπιείκεια ἔκρινε τὸν καθένα. Σ' ὅποιονε διάκρινε τὴν παραμικρὴ σπίθα, τοῦδινε θάρρος καὶ τοῦ ξυπνοῦσε μέσα του κάθε εὐγενικὴ διάθεση.» (1)

Ἕνα τέτοιο δεῖγμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προσοχῆς τοῦ Ἐφταλιώτη στοὺς πρωτόφαντους ἐργάτες τοῦ λόγου, μὰ καὶ τῆς μετριοφροσύνης του ἀκόμη, εἶναι καὶ τὸ παρακάτω λακωνικὸ γράμμα πρὸς τὸν ἀκριβό μου φίλο κι ἄξιο συνεχιστὴ τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ «Νουμᾶ», τὸν Πάνο Ταγκόπουλο, ὅταν ἔβγαλε τὶς «Πρόζες» του, τὴν πρώτη ποιητική του ἀπόπειρα στὸ πεζό.

Hull, 17—5—915

Ἀγαπητὲ Κύριε,

Ἐλπίζω νὰ μὴ νομίσετε πὼς λέω ὑπερβολὲς γράφοντάς σας πὼς διαβάζω τὶς «Πρόζες» σας γιὰ νὰ μαθαίνω, κι ἄς εἶναι ἀργά. Ναί, νὰ τὴ μαθαίνω τὴν ἀθάνατη αὐτὴ γλῶσσα, ποὺ τὴν κατέχετε τόσο βαθιὰ καὶ ποὺ εἶναι τόσο πλούσια σὲ μορφὴ καὶ σὲ χρῶμα. Εἶναι ἕνα γλυκὸ κελάϊδημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸ βιβλιαρίκι σας. Γλυκὸ καὶ ζωὴ γεμάτο. Θἀκούσουμε καὶ ἄλλα μεγαλήτερα, τὸ ξαίρω.

Πάντα δικός σας

Ἀργύρης Ἐφταλιώτης

Καὶ γενικὰ ἔλεγε γιὰ τοὺς νέους: Τὴ ζωὴ στὴ νιότη καὶ πάλε στὴ νιότη πρέπει νὰ τὴ γυρεύουμε. Τοὺς γέρους νὰ τοὺς ἀφήσουμε μιὰ καὶ καλή. Τρέχουνε πολὶ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ μᾶς οἱ νέοι κι αὐτὸ εἶναι ἡ νίκη μας.

— — —

Ξεχωριστὴ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ μάννα του καὶ τὴν ἀδερφή του τὴν Εὐρυδίκη, τὴν εὐγενικώτατη ψυχή. Θεϊκιὰ Ναυσικάα τὴ λέει σὲ κάπιο γράμμα του. Τήνε γνωρίσαμε στὸ Μόλυβο, ἕνα ἀξέχαστο δειλινό, στὸ πατρικό της σπίτι. Τ' ὄνομά της μᾶς εἴτανε γνωστὸ ἀπὸ τὰ χαριτωμένα γραψίματά της στὸ «Νουμᾶ», τὸν καιρὸ ποὺ ἄρχισε νὰ πρωτοβγαίνει. Μὰ τώρα ἡ προσωπική της γνωριμιὰ μᾶς ἔκαμε νὰ αἰστανθοῦμε πόσο δυνατὸ καὶ πολύτιμο εἶναι τὸ μύρο τῆς καρδιᾶς της, μ' ὅλα τὰ ἑξήντα χρόνια της κ' ὕστερ' ἀπὸ τὸ χαμὸ πολλῶν ἀγαπημένων της. Σ' αὐτὴ χρωστᾶμε καὶ τὶς τρεῖς φωτογραφίες ποὺ συνοδεύουνε αὐτὴ μας ἐδῶ τὴ μελέτη.

— — —

Ὅταν πέθανε ὁ Ἐφταλιώτης, ὁ Ψυχάρης ἀφιέρωσε ὁλόκληρο ἄρθρο στὴ μνήμη του, δημοσιεμένο στὸ «Νουμᾶ». Τελιώνει ἔτσι:

«Ἥσυχος νὰ εἶσαι, Ἀργύρη μου ἐσὺ ἀγαπημένε, πονεμένε τῆς καρδιᾶς μου, φίλε γλυκέ ποὺ τόσα χρόνια δὲν εἴχαμε ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλονε μυστικά, πανάγαθέ μου, Ἀστέρα μου ἀπὸ τοὺς πιὸ λαμπερούς μας. Δὲν πέθανες. Πάντα θὰ ζήσῃς ἐσὺ ποὺ μὲ τόση πίστη, μὲ τόσο φῶς ἐργάστηκες γιὰ τὴ Μητέρα μας τὴν Ἑλλάδα».

Ἡ δόλια ἡ μαννοῦλα του τοῦ κάκου περίμενε γράμμα του. Ἡ ἀγάπη τῶνε δικῶ της τὴν ψευτογελοῦσε καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσε νὰ τῆς κρύψει τὸ μυστικὸ τοῦ χαμοῦ τοῦ ἀκριβογιοῦ της. Πέρασαν δὲν πέρασαν διὸ χρόνια κ' ἔκλεισε κι αὐτὴ γιὰ πάντα τὰ μάτια της.

(Στὸ ἐρχόμενο τὸ β' μέρος)

Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

(1) Νουμᾶς, 1923, τεῦχος 775.

Η ΨΥΧΗ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Δός μου τὸ μάρμαρο ἀκατέργαστο ὅπως εἶναι,
νὰ τὸ δουλέψω σκαλιστό, λαέ μου ἐργάτη.
κολιόνα ἢ ἄγαλμα, ν' ἀξίζει ἕνα παλάτι.

Μὲ τῆς γενιᾶς μας τὸ καμάρι θὰ δουλέψω.
Μέσα του ὁλόλευκο ἕνα ὅραμα· κ' ἡ φύση
μιὰν ὀμορφιά, ποὺ μένει ἀθάνατη, ἔχει κλείσει.

Ὅμοια στὰ βάθη τῶν ὀργάνων κ' οἱ ἁρμονίες
κλειστές, χαμόγελα θεῶν, μεθήσια αἰθέρια.
ποὺ λαχταροῦν νὰ τὶς ξυπνήσουν τἄξια χέρια.

Στοῦ νοῦ τ' ἀστρόφωτα τὰ βάθη ὅμοια φωλιάζουν
καὶ κάποια ὀνείρατα ποὺ μάταια καρτεροῦνε
καμμιὰ φορὰ στὸν κόσμο αὐτὸ ν' ἀναστηθοῦνε.

Μὰ ἐγὼ ἀπ' τὰ σπλάχνα τοῦ ὑλικοῦ θέλω νὰ ζήσουν
ἀκόμη κι ὅσα κάθε σκέψη ξεπερνᾶνε
κ' ἴσως καὶ ὁ Ἄγνωστος Θεὸς ποὺ αἰώνιος θᾶναι.

Μ' ἂν ἀπ' τὸ μάρμαρο προβάλει κάποια ἀσκήμια
τέχνης ἀδέξιας ὁ καρπός, χαρά μου ἡ θλίψη.
ὄγκος βαρὺς ἂν γκρεμιστεῖ καὶ μὲ συντρίψει.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

Ἤγουν

«Ἡ ἀρχή μου εἶναι νὰ μὴν ἔχω καμμίαν ἀρχήν».

«Παληάνθρωπος»

Ὁ κ. Ὀρέστης Διγενῆς δὲν πιστεύει στὸ δόγμα. Αὐτὸς θέλει τὸ πνεῦμα λεύτερο. Ἡ ζωή, σοῦ λέει, εἶναι πολὺ πλατειὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσει μέσα σὲ ὡρισμένες φόρμουλες a priori. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λεύτερο πουλί. Μιὰ ἐδῶ καὶ μιὰ ἐκεῖ (Ἐδῶ ὁ κ. Μελᾶς τρίβει τὰ χέρια του). Μᾶς ἐπιτρέπει ὡς τόσο νὰ ἐ ρ ε υ ν ο ῦ μ ε. Νὰ ἐρευνοῦμε ἀδιάκοπα καὶ ὅπου τὸ βγάλει ἡ ἄκρη. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴ βασική του αὐτὴ γνώμη ὁ κ. Διγενῆς πολεμάει κάθε δόγμα φανερωμένο στὸν τόπο μας. Ἂς ἐξετάσουμε τώρα ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ δόγματα.

1) Γλωσσικὸ δόγμα. Τί μᾶς διδάσκει αὐτὸ τὸ δόγμα; Πῶς δυὸ γραμματικὲς δὲν μποροῦνε νὰ συνυπάρξουνε. Αὐτὸ μᾶς τὸ βεβαιώνει ἡ ἐπιστήμη, μᾶς τὸ βεβαιώνει ἡ μελέτη ὅλων τῶν γλωσσῶν ἀρχαίων καὶ νέων. Γιατὶ ἡ δική μας γλῶσσα θὰ ἀποτελέση ἐξαίρεση; Τί ἀντιτάσσει σ' αὐτὸ τὸ δόγμα ὁ κ. Διγενῆς; Τίποτα. Τὸ ἀπορρίπτει μαζὶ καὶ μὲ τὸ δόγμα τῆς καθαρεύουσας μόνο καὶ μόνο γιατὶ παρουσιάζεται κι αὐτὸ σὰ δόγμα. Μὰ νὰ ἀπορρίπτη κανεὶς κάθε δόγμα κατ' ἀρχὴν καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνας δογματισμὸς τοῦ χειρότερου εἴδους, γιατὶ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθοῦμε καὶ τὴν ἀλήθεια ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν δογμάτων. Καὶ ἂν ὁ κ. Δ. δὲν ἤθελε νὰ πιστέψη τὴ γλωσσικὴ ἐπιστήμη, δὲν παραδειγματίζεται τοὐλάχιστο ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ χάλια ὅπου καταντήσαμε ἀκριβῶς γιατὶ δὲν θέλουμε νὰ πιστέψουμε στὸ γλωσσικὸ δόγμα τῆς μιᾶς καὶ ἑνιαίας γραμματικῆς; Δὲν βλέπει τὰ χάλια τῶν νέων μας λογοτεχνῶν; Εἶναι γλῶσσα αὐτὴ ποὺ γράφουνε ἢ τῆς τρελῆς τὰ μαλλιά; Καὶ ἐπιτρέπεται ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος νὰ γράφη πότε ἔτσι καὶ πότε ἀλιῶς στὸ ἴδιο ἀκόμα κομμάτι; Δὲν βλέπει τὴ γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων μας ὅπου ἡ μιὰ στήλη τραβάει γροθιὲς τῆς ἀλληνῆς; Εἶναι θέαμα αὐτὸ πολιτισμένου λαοῦ; Καὶ μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήση αὐτὴ ἡ κατάσταση; Καὶ ὅμως ὁ κ. Δ. ἔρχεται καὶ εὐλογεῖ αὐτὴ τὴν ἀναρχία. Μπράβο σας· παιδιά, καλὰ κάνετε, ὄχι δόγματα προ πάντων. Ἂς καμαρώση λοιπὸν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας του καὶ ἂς χειροκροτήση τὸ ἐπίσημο κράτος ποὺ ἔμπασε τὴ δημοτικὴ γλῶσσα στὰ σκολειὰ ἀλλὰ δὲν τολμάει νὰ ἐμφανίση τὴ γραμματική της, γιατὶ δὲν ξαίρει κι αὐτὸ ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ γραμματικὴ μέσα στὸ χάος καὶ στὴ σύχυση ποὺ δημιούργεῖ φυσικὰ ἡ ἀδυναμία μας νὰ συμμορφωθοῦμε πρὸς τὸν κανόνα. Ὑπάρχει μιὰ ἔνσταση γνωστή: Ἡ γλῶσσα μας δὲν δημιουργήθηκε ἀκόμα. Ψέμμα. Ὁ σκελετὸς τῆς γλώσσας εἶναι ἕτοιμος, τὸν ἔχει πλάσσει ὁ λαὸς καὶ ὅποιος ἀρνεῖται αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λέγεται δημοτικιστὴς καὶ καλὰ θὰ κάνη νὰ τὰ πρυμνίση γλήγορα γιὰ τὴν καθαρεύουσα. Μᾶ; λείπουνε βέβαια μερικὲς ἔκφρασες προπάντων γιὰ τὸν ἐπιστημονικὸ λόγο. Αὐτὲς μποροῦμε νὰ τὶς πάρουμε ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα—ὅσο νὰ δημιουργήση δικές του πρωτότυπες ὁ λαός—μὰ μὲ ἕναν ὅρο. Νὰ τὶς συμμορφώνουμε μὲ τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ. (Νὰ λοιπὸν ποὺ δὲν εἴμαστε τόσο δογματικοὶ ὅσο μᾶς φαντάζεται ὁ κ. Δ.). Αὐτὸ εἶναι τὸ γλωσσικὸ δόγμα. Ἂν αὐτὸ τὸ δόγμα ἔρχεται νὰ βάλη μιὰ τάξη στὸ χάος, νὰ ὑποδείξη τὸ σωστὸ δρόμο πρὸς τὴ δημιουργία μιᾶς γλώσσας πολιτισμένης, εἶναι αὐτὸ λόγος γιὰ νὰ ἀρνηθοῦμε τὸ δόγμα γιατὶ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ εἴμαστε ἀντίθετοι πρὸς κάθε δόγμα;

2) Τὸ δόγμα τῆς Τέχνης. Αὐτὸ τὸ δόγμα στὸν τόπο μας παρουσιάζεται μὲ δυὸ μορφές. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἔχουμε τὸ δόγμα ποὺ ἀρνιέται ὅλα πέρα πέρα ὄξω ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν Παπαδιαμάντη. Τὸ δόγμα αὐτὸ τὸ ἀρνιόμαστε κ' ἐμεῖς καὶ τὸ χτυπᾶμε γιατὶ εἶναι ἕνα δόγμα μωρὸ καὶ κακόπιστο, γέννημα ψυχῶν στείρων, ποὺ θέλει νὰ περιορίση τὴν πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου μέσα σὲ σύνορα ἀσφυχτικά. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχουμε μιὰ τέχνη ποὺ προσπαθεῖ, παλεύει νὰ ἰδῆ μακρήτερα, νὰ προσεγγίση πρὸς τὴν Εὐρώπη, νὰ νιώση τὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνο σὰ Ρωμιὸ καὶ σὰν Ἕλληνα μὰ γενικὰ σὰν ἄνθρωπο σύχρονο, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἰδῆ καὶ λίγο παραπέρα ἀπὸ τὴ μύτη του. Εἶναι ἕνα δόγμα βέβαια καὶ αὐτό. Τί σᾶς πειράζει κ. Δ. αὐτὸ τὸ δόγμα; Καὶ γιατὶ τὸ χτυπᾶτε καὶ αὐτὸ μὲ τὸ ἴδιο πεῖσμα ποὺ χτυπᾶτε—πολὺ δικαιολογημένα—τὸ δόγμα π. χ. τῆς ἀσφυχτικῆς Σολωμολατρείας; Τί ἔπρεπε νὰ κάνουμε γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε; Θὰ μᾶς κατηγορήσετε πῶς ἀντιγράφουμε τοὺς ξένους; Δὲν τὸ πιστεύω νὰ κάνουμε τέτοιο πρᾶμα; Ἐγὼ τοὐλάχιστο στὰ ἔργα μου προσπάθησα πάντοτε νὰ δείξω τὴν Ἑλληνικὴ ζωή Μπορεῖ νὰ μὴν τὸ κατορθώνω ἀλλὰ τὸ πῶς δὲν ὑπάρχει σήμερα δημιουργημένη καὶ ἄλλη ζωὴ ὄξω ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Σκίαθος, μιὰ ζωὴ πιὸ πλατειὰ καὶ πιὸ πολυσύνθετη, αὐτὸ μόνο ἡ κακοπιστία καὶ ἡ στενοκεφαλιὰ τοῦ Φ.Π. καὶ τῆς παρέας του μπορεῖ νὰ τὸ ὑποστηρίζη. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργατικὴ κίνηση, ὅλος αὐτὸς ὁ ἀναβρασμὸς καὶ ἡ ζύμωση ποὺ βλέπουμε στὴν τάξη τῶν φτωχῶν καὶ τῶν καταπιεζόμενων μαζῶν, δὲν μπορεῖ νὰ ἐμπνεύση ἕναν κοινωνικὸ συγγραφέα; Καὶ πρέπει τὰ ἔργα μας νὰ ρηχτοῦνε στὰ σκουπίδια γιὰ νὰ μὴ βρίσκη ὁ Ρωμιὸς νὰ διαβάζη παρὰ μόνο τὸ τί εἶπε

τὸ Μελαχρὼ τῆς θειᾶς Κυρατσῶς τῆς Μιχάλαινας στὴ θειὰ τὸ Μαλαμὼ τὴν Καναλάκαινα κεῖνο τὸ βράδυ ποὺ ἔβαλε τὸ τσουκάλι στὸ τζάκι νὰ βράσῃ τὰ ζούμματα ποὺ εἶχε μαζέψει τὸ πρωὶ στὸ βουνό; Δὲν ἀρνιούμαστε πὼς σὲ μιὰ ὡρισμένη περίοδο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, εἴχανε βέβαια τὴν ἀξία τους καὶ αὐτὰ τὰ πράματα, οὔτε θέλουμε ν'ἀρνηθοῦμε πὼς ὁ Παπαδιαμάντης εἶτανε ἕνας πρόδρομος. Μὰ νὰ κλειστοῦμε πάλε στὴ Σκιάθο, νὰ σκίσουμε ἀπὸ ἀσφυξία καὶ νὰ ἀγνοήσουμε ὅλη τὴ σύχρονη ζωὴ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουμε τὰ ἐθνικιστικὰ ἰδανικὰ τοῦ κ. Δελμούζου γιατὶ ὁ κ. Δελμοῦζος δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ δυὸ δάχτυλα πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ μύτη του καὶ τὴν πανεπιστημιακή του ἕδρα, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀξίωση τόσο παράλογη ποὺ κανεὶς ζωντανὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παραδεχτῇ.

Ἀλλὰ κάνουμε τέχνη ὠφελιμιστική, θὰ μᾶς πῇ ὁ κ. Διγενῆς, κοὶ αὐτὸ εἶναι δόγμα, καὶ ὁ κ. Διγενῆς μᾶς τὸ εἶπε πὼς δὲν ἀνέχεται τὰ δόγματα. Ἂν ὁ κ. Δ. μὲ τὸν ὅρο ὠφελιμιστικὴ τέχνη ἐννοεῖ προπαγανδιστικὴ τέχνη, πέφτει σὲ μεγάλο λάθος καὶ διαπράττει μιὰ κακοπιστία ἄξια ἑνὸς Φ. Π. Προπαγανδιστικὴ τέχνη δὲν ξαίρω νὰ ἔκανε κανένας μας στὴν Ἑλλάδα. Μπροσοῦρες προπαγανδιστικὲς δὲν γράφουμε. Τὸν πόνο καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ἐργατικῆς τάξης ποὺ συμπονοῦμε, προσπαθοῦμε καλὰ ἢ κακὰ νὰ ζωγραφίσουμε. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ σκοπός μας νὰ ὠφελήσουμε τὸν ἐργάτη. Ἡ τέχνη μας εἶναι τὸ ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς μας, εἶναι ἡ ἔκφραση μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀγωνίας ποὺ μᾶς πιέζει καὶ ζητάει νὰ ἐκδηλωθῇ χωρὶς νὰ ἀποβλέπει σὲ κανένα πρακτικὸ σκοπό. Ἴσια ἴσια εἶναι βεβαιωμένο πὼς ἡ στάση μας αὐτὴ ἐνῶ δὲν μᾶς προσπορίζει κανένα θετικὸ ὄφελος (π. χ. μιὰ Πανεπιστημιακὴ ἕδρα), τὸ ἐναντίο μᾶς ἐκθέτει σὲ λογιῶ λογιῶν κίντυνους, μᾶς ἀφαιρεῖ ὡρισμένες συμπάθειες, μᾶς κλείνει ὅλες τὶς πόρτες τῆς δημοσιότητας καὶ ἐπὶ τέλους μᾶς ζημιώνει καὶ ὑλικὰ ἀφοῦ φυσικὰ τὰ βιβλία μας μὲ τὸν πόλεμο, τὸ φανερὸ ἢ τὸ μυστικὸ ποὺ τοὺς κάνουνε οἱ ἀντίπαλοί μας, δὲν μποροῦνε νὰ πουληθοῦνε ἔτσι ὅπως μοσκοπουλιοῦνται τὰ ρομάντζα τοῦ κ. Τυμφρηστοῦ ἢ τοῦ κ. Ξενόπουλου.

Μὰ ὁ κ. Διγενῆς θὰ μᾶς ἀπαντήσῃ. Ἐγὼ δὲν καταδικάζω τὴν ὠφελιμιστικὴ τέχνη. Μὰ δὲ θέλω καὶ τὴν ἀποκλειστικὴ προσκόλληση σὲ μιὰν ἰδέα, σ' ἕνα μόνο δόγμα. Θέλω τὸν ἄνθρωπο λεύτερο καὶ τὴν ψυχή του ἀνοιχτὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνέμους. Κ' ἐμεῖς πάλε ρωτᾶμε. Συλλογίστηκε καλὰ ὁ κ. Δ. τὴν ἐπίδραση ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ θεωρία του στοὺς ξεχαρβαλωμένους Ἑλληνικοὺς ἐγκέφαλους; Τὴ στιγμὴ ποὺ χρειάζεται νὰ πειθαρχήσουμε λιγάκι σὲ μιὰν ἰδέα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ πατήσουμε κάπως στερεά, ἔρχεται ὁ κ. Δ. καὶ κηρύχνει τὸ δόγμα τοῦ μπᾶτε σκύλλοι ἀλέστε. Δὲν τοῦ κάνει ἐπιτέλους ἐντύπωση πὼς ὁ κ. Μελᾶς, ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ πολυσύνθετου καὶ τοῦ ἀντιφατικοῦ, ξεπετάχτηκε τόσο θερμὸς συνήγορός του ὥστε νὰ τὸν ἀνακηρύξῃ ἄψε σβῆσε τὸ μεγαλήτερο πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας; Γιατί; Γιατὶ μέσα στὴ θεωρία τοῦ κ. Δ. ὁ κ. Μελᾶς εἶδε τὸν ἑαυτό του, εἶδε τὴ δικαίωσή του. Μὰ ἂν εἶναι ἔτσι τότε ὁ κ. Μελᾶς πέφτει σὲ μιὰν ἀσυχώρετη ἱστορικὴ ἀνακρίβεια. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὸν κ. Δ. τὴ θεωρία τοῦ πολυσύνθετου καὶ τοῦ ἀντιφατικοῦ τὴν εἶχε κηρύξει ὁ μακαρίτης Γιάννης Βαρβέρης, ὁ ἀξέχαστος ἐκδότης τοῦ «Παλιανθρώπου», βάζοντας γιὰ μότο στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ φύλλου του «Ἡ ἀρχή μου εἶναι νὰ μὴν ἔχω καμμίαν ἀρχήν». Γιατὶ αὐτὲς οἱ ἀδιάκοπες ἀνησυχίες καταντοῦνε στὸ τέλος νὰ μὴν πιστεύει κανεὶς σὲ τίποτα, νὰ μὴν ξαίρει τὶ θέλει καὶ ποῦ πηγαίνει. Καὶ πίσω ἀπὸ τὶς ἀνησυχίες παραμονεύει πάντοτε ἡ παλιανθρωπιὰ ἕτοιμη νὰ ἐκμεταλλευτῇ τὶς ἀνησυχίες καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κράτος της. Ἂς κοιτάξῃ ὁ κ. Δ. τὶ γίνεται γύρω του καὶ θὰ μᾶς δικαιώσῃ. Ἡ ζωὴ γιὰ νὰ προχωρέσῃ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δόγματα. Τὸ δόγμα εἶναι ὁ σταθμός, ὁ προσωρινὸς βέβαια σταθμὸς γιὰ νὰ σταματήσουμε, νὰ ξεκουραστοῦμε καὶ νὰ ἀναμετρήσουμε τὸ δρόμο ποὺ ἔχουμε νὰ πάρουμε ὕστερα.

Ἔτσι ἔγινε πάντοτε καὶ ἔτσι θὰ γίνεται. Ὅταν παρουσιάζεται π.χ. ἕνα καινούριο ρεῦμα στὴ λογοτεχνία ποὺ ζητάει νὰ σπάσῃ καὶ νὰ καταλύσῃ τὸ παλιὸ δόγμα, γίνεται μιὰ ἐπανάσταση ποὺ δημιουργεῖ μὲ τὴ σειρά της καὶ αὐτὴ ἕνα καινούριο δόγμα. Κι ὁ καλλιτέχνης ποὺ ἀσπάζεται τὸ καινούριο δόγμα, ἀρχίζει τὴ νέα δημιουργία του μὲ τὸν τυφλὸ φανατισμὸ τοῦ δογματικοῦ, ὅσο νὰ ρθοῦνε πάλε ἄλλοι ὕστερα ἀπ' αὐτόν, νὰ ἐπαναστατήσουνε καὶ αὐτοὶ ἐναντίον του καὶ νὰ θεμελιώσουνε καινούρια δόγματα.

Αὐτὸ ποὺ κάναμε κ' ἐμεῖς. Ὅταν βγήκαμε ἐμεῖς, τὸ δήγημα ξακολουθοῦσε νὰ στενάζῃ κάτω ἀπὸ τὰ νύχια τῆς πιὸ στενῆς ἠθογραφίας. Τοῦ φυσήξαμε καινούριο ἀγέρα, τοῦ πλατύναμε τὸν ὁρίζοντα, τοῦ χαρίσαμε καινούρια πνοή. Ἐπανάσταση. Ἂς ἔρθουνε ἄλλοι νὰ κάνουνε καὶ αὐτοὶ τὴ δική τους ἐπανάσταση.

Μὰ ἡ ἐπανάσταση, ἡ ἀληθινὴ ἐπανάσταση, δὲ γίνεται ὅταν τοῦ κάνει τὸ κέφι τοῦ καθενός. Ἡ ἐπανάσταση ἔρχεται φυσιολογικὰ ὅταν συμπληρωθοῦνε καὶ ὡριμάσουνε μερικὲς ἀπαραίτητες κοινωνικὲς προϋπόθεσες καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου σημειώνει κάποια ἀποφασιστικὴ καμπή. Τὸ κοινωνιστικὸ ρομάντζο π.χ. συνδέεται μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ἀστικῆς μας τάξης νὰ δράσῃ σὲ μεγαλήτερες περιοχές, δηλαδὴ μὲ τὸ πρῶτο ξύπνημα τῆς κεφαλαιοκρατίας (περίοδος Τρικούπη). Ὁ κ. Δ. θλίβεται γιατὶ δὲν βλέπει κίνησι στὴ λογοτεχνία μας· τοῦ ἀποδείξαμε πὼς αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια ἐξὸν ἂν ἐννοῇ κίνηση σήμερα νὰ λιβανίζῃς τὴ μιὰ ἰδέα κι αὔριο τὴν ἄλλη ὅπως κάνουνε κάποιοι μεγαλόσχημοι δημοσιογράφοι καὶ λιβανιστές του. Μιὰ κίνηση σημαντικὴ στὴ λογοτεχνία μας ἔγινε, τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ πράματα τὴν ἐπιβάλανε. Γιὰ νὰ σημειωθῇ καὶ-

νούρια κίνηση χρειάζεται νὰ ἀλλάξῃ ἡ κοινωνική μας σύνθεση, νὰ δημιουργηθοῦνε καινούρια ρεύματα μὲ καινούριο οἰκονομικὸ περιεχόμενο καὶ τότε σίγουρα ὁ κ. Δ. θὰ ἰδῇ πάλε τὴν κίνηση ποὺ ὀνειρεύεται. Μὰ ἕως τότε χρέος, θαρρῶ, τοῦ καθενός μας, εἶναι νὰ πειθαρχῇ σὲ μιὰν ἰδέα ὅσο ποὺ νὰ νιώσῃ νὰ σκιρτάῃ μέσα του τὸ σπέρμα μιᾶς καινούριας κυοφορίας.

Ἀνακεφαλαιώνω. Τὸ δόγμα εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος ζωῆς. Ὑπάρχουνε ὅμως δόγματα ζωντανὰ (ποὺ ζοῦνε βέβαια γιὰ μιὰν ὡρισμένη ἐποχὴ) καὶ δόγματα νεκρὰ σὰν καὶ κεῖνα ποὺ παλεύουνε ἀπελπισμένα νὰ καθιερώσουνε τὸ Σολωμὸ ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Αὐτὰ τὰ δόγματα ποὺ ζητᾶνε νὰ σταματήσουνε τή ζωὴ σὲ ὡρισμένο σημεῖο, αὐτὰ πρέπει νὰ χτυπιοῦνται καὶ νὰ δείχνεται γυμνὴ ἡ μασκαροσύνη ποὺ σχεδὸν πάντα κρύβεται πίσω ἀπὸ αὐτά. Τὸ δόγμα τὸ ζωντανό, ποὺ εἶναι ἕτοιμο νὰ παραχωρήσῃ τὴ θέση του σ' ἕνα ἄλλο δόγμα πιὸ ζωντανό, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ λείψῃ γιατὶ εἶναι τὸ ἴδιο πηγὴ ζωῆς, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ ποὺ συνεχίζεται καὶ ποτὲ δὲν τελειώνει.

Ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ κήρυγμα τοῦ κ. Δ. εἴτανε καιρὸς νὰ ἀκουστῇ καὶ στὸν τόπο μας. Εἶναι τὸ σύνθημα τῆς ἐποχῆς μας. Κάτω τὰ δόγματα. Φυσικό. Ἡ ἀστικὴ τάξη ὅλου τοῦ κόσμου ποὺ περνάει σήμερα μιὰ κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορικῆς της ζωῆς καὶ ζητάει μὲ τὰ νύχια της καὶ μὲ τὰ δόντια της νὰ κρατηθῇ στὴν προνομιούχα θέση της, ἐξαποστέλλει πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τὸ σῆμα τοῦ κινδύνου S.O.S. Ὁ κίνδυνός της εἶναι τὸ καινούριο δόγμα τῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς ποὺ κάθε μέρα ὅλο κι ἁπλώνεται. Ὅταν κλονιστῇ ἡ πίστη πρὸς τὸ δόγμα, ὁ κίνδυνος λιγοστεύει, τὰ κύματα πραΰνονται καὶ ὁ ἄρρωστος κερδίζει τοὐλάχιστο μιὰ παράταση τῆς ζωῆς του.

Ὁ κ. Δ. σὰν ἀληθινὸς ἀστὸς ἔκανε κι αὐτὸς τὸ χρέος του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

Η ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

Χαρὰ τῶν λιβαδιῶν ἡ παπαροῦνα,
Τῆς ἄνοιξης φιλί 'ναι ἀπὸ φωτιά·
Στὸ πυρωμένο χῶμα, μιὰ θεία σπίθα,
Ποὺ ἀνάβει ἡ ἐλεύθερη ἡ ζωή, ἡ πλατειά.

Λάμια ποὺ καίει τῆς ἡδονῆς τ' ἀφιόνι
Μὲς στὸ γαλάζιο ἀγέρα, θυμιατό,
Καὶ σέρνει τὶς ψυχὲς ἀπὸ τὸ δρόμο
Τὸν ἴσιο, στῶν ἐρώτων τὸ χορό.

Μεθήσαν τὰ πουλάκια στοὺς ἀγέρες
Ἀπὸ τὰ μῦρα τῶν χαμομηλιῶν.
Ἀκούγονται τῆς σάρκας γῆς τὰ γέλια
Τὰ ἱερὰ παντοῦ καὶ μουσικὲς φιλιῶν.

Ἀρχοντικὲς ἐλιὲς ἀσημωμένες
Ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὸ στοχασμό,
Ποὺ παντογνῶστρες μόνο ἐσεῖς βλογᾶτε
Τῆς λάγνας γῆς τὸν ξαναγεννημό,

Κοιτάξτε με πῶς πάω! Μαυρομαλλοῦσα
Τὴ μάγισσα τῆς ἄφθαρτης φωτιᾶς,
Τὴν παπαροῦνα μὲς στὶς παπαροῦνες
Τὴ σέρνω στὰ χορτάρια τῆς χαρᾶς.

Φωτιὰ στ' ἀσκηταριὸ καὶ στὴ μελέτη·
Σοφία, τὸ μεσημέρι τῆς ζωῆς·
Τοῦ ὡραίου ἡ προσταγὴ καὶ καλοσύνη
Ὁ Ἀκρίτας εἶμαι ἐγὼ τῆς ἡδονῆς.

Ὦ παπαροῦνα μὲς στὶς παπαροῦνες,
Στὰ στήθεια μου φωτιὰ πέσε γυμνή.
Μὴ ντρέπεσαι! Τὰ πάθη μᾶς βλογᾶνε,
Στὸν ἥλιο μπρός, ὅλοι οἱ καλοὶ θεοί.

ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ

ΝΕΑ ΕΞΑΣΤΙΧΑ

ΠΑΛΙΝΩΔΙΑ

Γύρισε πίσω. Ἀναμονῆς μὲ δέρνει ἀδημονία...
Ὡς ἔλπιζα, στῆς μόνωσης τὴν ἐρημιὰ δὲ βρῆκα
τὴν ψυχικὴ ἀναστήλωση... Καὶ λέω πὼς κάπια γλύκα
θὰ φέρῃ στὴ θλιφτὴ καρδιά μου αὐτή σου ἡ παρουσία
Μὰ ὄχι, μὴν ἔρθῃς, μή... Γιατὶ φοβᾶμαι μήπως πάλι
κοντά σου νιώσω τὴν παλιά μου πλήξη πιὸ μεγάλη.

TERRA INCOGNITA

Ἑλλάδα, δὲ σὲ γνώρισαν κι αὐτά σου ἀκόμη τὰ παιδιά.
Δὲν ἤπιαν ἀπ' τὶς γνήσιές σου πηγὲς οἱ διψασμένοι.
Τὸ φῶς σου δὲ βυθίστηκε μὲς στῶν ψυχῶν τὰ πιὸ βαθιά
Γιὰ τοὺς πολλοὺς ἡ σκέψη σου μυστήριο ποὺ προσμένει
τοῦ κάκου νὰ ξεσκεπαστῇ. Σὲ βλέπουν ὅλοι καὶ περνοῦν.
Σὲ λίγους μόνο οἱ Πλάτωνες κ' οἱ Σοφοκλῆδές σου μιλοῦν.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΔΕΗΣΗ

Μὲς στὴ μαγεία τοῦ δειλινοῦ, ποὺ ἀλαφραπλώνει
στὴ γῆ τὸ ροδινό του πέπλο καί στὰ οὐράνια.
τὴν ὥρα, ποὺ ὁ ἥλιος ἀργογέρνει καὶ χρυσώνει
τοὺς κάμπους καὶ τὶς θάλασσες καὶ τὰ ρουμάνια.
τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ ἡ Ὀμορφιὰ στὸν πλάστη ὑψώνει
θυμίαμα ἀπὸ χιλιαδες μῦρα καὶ λιβάνια,
κ' ἐγὼ μιὰ δέηση ὑψώνω πάντα πρὸς τὸ δεῖλι,
Ἡ μέρα πιὸ λαμπρότερη, Αὔριο, ν' ἀνατείλει.

ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Μέσα στὴ νύχτα, μέσα ὀτὸ σκοτάδι
κάπια βουβὴ φωνή, ποὺ σὰ νὰ βγαίνει
κάτ' ἀπ' τὰ Τάρταρα. κάτ' ἀπ' τὸν Ἅδη
κάπια βουβὴ φωνὴ ποὺ δὲ σωπαίνει,
καὶ δίχως νὰ μιλεῖ κι ὄχι σὰ χάδι
μὰ ὡς Παρουσίας Δευτέρας νὰ σημαίνει
ἡ Σάλπιγγα, στ' αὐτιά μου μέσα κράζει:
Σκλάβε σηκώσου, ἡ λευτεριὰ χαράζει.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

CASA PATERNA

Ὁ γιὸς τῆς κυρὰ-Γιαννούλας, ὁ Νότης, εἶχε πιαστεῖ γιὰ καλὰ στὴν Ἀμερική. Εἶχε τρανέψει, εἶχε γίνει ἄρχοντας σωστὸς καὶ ἡ γριὰ μάννα του δὲ χόρταινε νὰ βλέπει τὴν ὄμορφιὰ καὶ τὴ λεβεντοσύνη του στὴ φωτογραφία ποὺ τῆς εἶχε σταλμένη ἀπὸ τὴν Καλιφόρνια καὶ ποὺ τὴν εἶχε βάλει σ' ἕνα πελεκημένο καδράκι ἀπὸ κέδρο στὴν κάμαρά της. Ὁ Νότης εἶχε γίνει ἄντρας σωστός. Στὴ φωτογραφία του, καθὼς ἀκουμποῦσε μὲ χάρη στὸ αὐτοκίνητο ποὺ ἐργαζότανε,—μηχανικός, γιέ μου, ἔλεγε ἡ γριά—ἔδειχνε κάτι πλάτες τετράγωνες, θεόρατες, μπράτσα γερὰ καὶ πάτημα δυνατὸ στὴ γῆ. Εἴτανε ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους, ποὺ τοὺς θρέφει θαρρεῖς ἡ δουλειὰ κ' ἡ ξενητιά.

Ἡ κυρὰ Γιαννούλα, ποὺ εἶχε μεγαλώσει τὰ δυό της κορίτσια καὶ τὸ Νότη, τὸ στερνοπαίδι, μέσα σὲ ὀρφάνια καὶ στέρηση φριχτή, τώρα ἔστελνε στὸν κανακάρη της χίλιες εὐκές, κάθε φορὰ ποὺ μαζὶ μὲ τὸ γράμμα λάβαινε καὶ τὸ σχετικὸ τσεκάκι, μέσῳ Τραπέζης Ἀθηνῶν.

Εἶχε παιδὶ στὴν Ἀμέρικα καὶ τὰ γερατιὰ της ἀνθίζανε σὰν τὴ μυγδαλιὰ στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα. Χαμογελοῦσε τ' ἀχεῖλι της. Τώρα πιὰ δὲν εἴτανε ἡ ξενοδουλεύτρα ποὺ παρακαλοῦσε γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Δὲν εἴτανε ἡ χαροκαμένη γυναίκα, ἡ χήρα, ποὺ καὶ τὸ πάτημά της μετριέται μὲ τὸ κομπάρσο τῆς πονηριᾶς καὶ τῆς ψευτοηθικῆς. Καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη πιὰ—τὸ σπουδαιότερο—νὰ νοικιάζει καμαροῦλες στοὺς δασικούς, ποὺ τῆς κάψανε τὸ πετσί της, ποὺ νὰ καοῦνε!

Τώρα εἶχε προστάτη στὰ ξένα, τὸ παιδί της. «Μάννα, τῆς ἔγραφε, νὰ κοιτάζεις νὰ καλοπερνᾶς καὶ νὰ πορεύεσαι καὶ ἔννοια σου, ἐγὼ εἶμαι δῶ». Μὰ ἡ κυρὰ-Γιαννούλα, ποὺ κρατοῦσε πολὺ τὸ Μωραΐτικο μέσα της, δὲ φρόντιζε τόσο γιὰ τὴν καλοπέραση, ὅσο νὰ μαζεύει λεφτὰ στὸ σεντοῦκι καὶ νὰ στιβάζει στὸ γιοῦκο προικιὰ καὶ ἀντρομίδες γιὰ τὴν ἀνύπαντρη κόρη της, τὴ Σοφία.

Ὅμως δὲν ξενοδούλευε πιά, δὲ νοίκιαζε κάμαρες στοὺς δασικοὺς καὶ δὲν ἔμοιαζε κυνηγημένη ἀπὸ τὴν κακογλωσσιὰ τοῦ κόσμου, σὰν τὸ ἀγρίμι τοῦ λόγγου.

Εἶχε παιδὶ στὴν Ἀμέρικα!

— — —

Ὁ καημὸς τῆς κυρὰ-Γιαννούλας ὁ μεγάλος εἴτανε ποὺ ἔμενε ἡ Σοφία, ἡ δεύτερη κόρη της, ἀνύπαντρη. Ὁ Θεὸς ἴσαμε δῶ τὰ εἶχε στείλει καλά. Τὸ παιδὶ ἐργαζότανε στὴν Ἀμερική—ποῦ νὰ θυμᾶται ἡ γριὰ νὰ σοῦ πεῖ γιὰ τὸ Μπέρκελυ καὶ πῶς τὸ λένε τὸ ἄλλο τῆς Καλιφόρνιας!—καὶ μέσα σὲ λίγα χρόνια εἶχε κατορθώσει νὰ ξεχρεώσει τὸν ἀδερφό της, τὸ δάσκαλο, ποὺ τῆς εἶχε δοσμένα τὰ ναῦλα τοῦ Νότη γιὰ τὸ ταξίδι. Ὕστερα μὲ τὴ βοήθεια καὶ πάλι τοῦ παιδιοῦ εἶχε παντρέψει τὴ Φρόσω μὲ τὸν Κώστα, τὸ δασικό, ποὺ τώρα τἄχε πλάκα, τρία τὰ γαλόνια στὸ χέρι, καὶ ὅλα εἴχανε ξεχαστεῖ, μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογία. Κανένας δὲ θυμᾶται—κι ἂν τὸ θυμᾶται δὲν τὸ λέει τώρα στὰ φανερὰ—ἂν ἡ χρυσαφένια ρομπίτσα τῆς νύφης, φούσκωνε λιγάκι περισσότερο στὴν κοιλιά. Αὐτὰ εἴχανε ξεχαστεῖ, εἴπαμε. Τὸ παιδὶ ἔστελνε παράδες, δολλάρια, καὶ ὁ παρᾶς βουλώνει τὰ στόματα.

Ὅμως ὁ Μεγολοδύναμος Κύριος, ποὺ ἴσαμε δῶ τὰ πήγαινε ὄμορφα καὶ νοικοκυρεμένα, ἔκανε κάποιο ἄδικο στῆς Σοφίας τὸ ζήτημα. Δὲν ἔστελνε τὸ ξανθὸ παλληκάρι—ἂς εἴτανε καὶ μελαχροινό, δὲν πειράζει—νὰ φιλήσει τὸ ροζιασμένο χέρι τῆς Γιαννούλας καὶ νὰ τὴν φωνάξει μητέρα του. Καὶ τὰ προικιὰ τῆς Σοφίας, ὅλο καὶ πληθαίνανε στὸ γιοῦκο, ποὺ ἄγγιζε πιὰ τὸ ταβάνι καὶ δός του καὶ παίζανε οἱ σαΐτες στὴν κρεββατή.

Νά, ὅμως ποὺ καὶ τοῦτο νὰ ποῦμε τὸ ἄδικο, δὲν τἄθελε ὁ Θεός. Κάποιο καλοκαιράκι, ποὺ εἴχανε 'ρθεῖ δυὸ-τρεῖς ταχυδρομικοὶ τῆς Ἀθήνας, μὲ ἄδεια, στὸ χωριό, ψηλὰ στὸν καθάριον ἀέρα καὶ στὰ πυκνὰ ἔλατα, νὰ περάσουνε λίγες μέρες, θέλεις ἀπὸ προξενιὰ τοῦ ἀδερφοῦ της, τοῦ δάσκαλου, ποὺ τὴ νοιαζότανε πάντα, θέλεις γιατὶ τὸ κορίτσι ἄρεσε, φρόνιμο καθὼς εἴταν καὶ σοβαρό,—τὸ γέλιο της ράΐζε πέτρες καὶ ἡ φρονιμίδα της ταῖρι δὲν εἶχε!—κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ζήτησε ἀπὸ τὴ Γιαννούλα, τὸ ὀρφανό, τὴ Σοφία. Χάρηκε ἡ ψυχή της. Ἀλάφρωσε.

—Νὰν τὴν δεῖς, γιέ μου, νὰ σὲ δεῖ κι ἂν ταιριάζετε, νὰ παρθῆτε, ποιὸς ἀέει!

Καὶ ἀφοῦ ἰδωθήκανε στὸ σπίτι, μπροστὰ στὸ δάσκαλο, διηγιέται ἡ γριὰ—(τὸ εἰδύλλιο, λένε, πῶς εἶχε προχωρήσει, ὡς τότε, στὴν ἐκκλησιὰ πρῶτα ποὺ σμίξανε τὰ βλέμματα κ' ὕστερα κάτι σοῦπα-μοῦπες, χά! χά! χά! κρί! κρί! κρί!, χάχανα καὶ γελάκια στὴ βρύση!) δώσανε λόγο, μυστικὰ στὴν ἀρχή, ὅσο νἀρθεῖ καὶ τοῦ Νότη τὸ γράμμα ἀπὸ πέρα.

Τὸ παιδὶ δὲν ἔφερε καμμιὰ ἀντίρρηση. «Ναί» τηλεγράφησε ἀμέσως, ἀμερικάνικα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ χάνουνε καιρό, ἔγραψε στὸ δάσκαλο ἀπ' εὐθείας καὶ τοῦ ἄνοιξε πίστωση στὸ Μιχάλη τὸν Κατραμᾶ—ποὺ ἀγόραζε δολλάρια τότε στὴ ζήτηση—νὰ τοὺς μετρήσει ὅσα λεφτὰ χρειαστοῦνε καὶ βλέπουμε πάλι.

Ὅμως σὲ κάτι σκάλωσε ἡ δουλειά, σοβαρά, καὶ λιγάκι ἀκόμη, θἄκουγες στὸ κατώϊ τῆς χήρας «τὰ τρία παιδιὰ Βολιώτικα ποὺ κλέψαν τὴ Γιαννοῦλα» νὰ σμίγουνε τὸ σκοπό τους μὲ τὸ τραγούδι ποὺ λένε τὰ χτένια στὸν ἀργαλειὸ κ' οἱ σαΐτες.

— — —

Δὲν εἴτανε ἄσκημος ὁ Μῆτσος, ὁ νέος γαμπρός, οὔτε κακὴ καρδιὰ εἶχε. Μὰ τὸ ψεγάδι

του τὸ μεγάλο εἴτανε ποὺ δὲν τοῦ φτάνανε τὰ προικιὰ κ' οἱ δέκα χιλιάδες μετρητά, μία μία στὸ χέρι—ξέχωρα τὸ κορίτσι ποὺ ἔπαιρνε!—μὰ ἤθελε κιόλας νὰν τοῦ γράψει ἡ γριὰ καὶ τὸ σπίτι στ' ὄνομά του, ὄχι τόσο γιὰ τὴν ἀξία του, νὰ ποῦμε,—τὶ νὰ σοῦ κάνει μιὰ χαμοκέλλα μὲ ρηγμένα πορτοπαράθυρα;—ὅσο γιατὶ τὸ μέρος τοῦ ἄρεσε καὶ θἄθελε πότε-πότε νὰ περνάει κεῖ πάνω τὸ καλοκαίρι.

—Νἄρχεσαι, γιέ μου, μετὰ χαρᾶς. Τὸ σπίτι μου, σπίτι σου εἶναι, τοὔλεγε ἀπονήρευτα, μὲ ἄδολη καρδιά, ἡ Γιαννούλα.

— Δὲ λέω μητέρα, ὁ λόγος σου διαμάντι. Μὰ ἄλλο εἶναι νὰν τὸ ὁρίζεις τὸ σπίτι.

— Μά, ποὺ δὲν τὸ ὁρίζω παιδί μου, πῶς νὰ στὸ δώσω; τοῦ ἔλεγε. Δὲν εἶναι δικό μου τὸ σπίτι. Ὅ,τι ἔρχεται ἀπὸ τοῦ μακαρίτη τὸ δρόμο καὶ φέρνει τὄνομά του, ἁγιασμένο, παιδί μου, πάλε στὄνομά του γυρίζει μὲ χρόνια. Νὰ μὴν εἶχα παιδὶ ἀρσενικό, παλληκάρι, δὲ σοῦ λέω, δικό σου κ' ἐτοῦτο. Μὰ τὸ σπίτι τοῦ γέρο-Διαμαντῆ, ὅπως νἄναι, κατὰ νόμο ἀνήκει στὸ Νότη.

Καὶ τοῦ ἐξήγησε πὼς ἔτσι τὄχουνε βρεῖ ἀπὸ χρόνια, πάππου πρὸς πάππου. Ἔθιμο τοῦ τόπου κι αὐτό. Κάθε τι ποὺ ἀνήκει στὸν πατέρα, χτῆμα, χωράφι, σπίτι, ἀμπέλι, σπιτότοπος, στρέμμα, πηγαίνει, μετὰ θάνατο, στὸ παιδὶ ποὺ φέρνει τὄνομά του, γιὰ νὰ μὴ σβήσει τὄνομα τῆς γενιᾶς ποὺ λένε.

—Ναί, παιδί μου, ἔτσι ὅπως ἀκοῦς νὰ μαρτυρᾶνε «νά, τὸ σπίτι τοῦ Σούρπη», πρέπει κι αὐτὸ τὸ ρημάδι «σπίτι τοῦ Διαμαντῆ» νὰ μείνει καὶ σὲ χέρια Διαμαντῆ νὰ περάσει.

Ὁ Μῆτσος ὅμως ἐπέμενε νὰν τὸ πάρει, καὶ λίγο ἔφτασε νὰ χαλάσει ἡ προξενειά. Ἡ Γιαννούλα στεκότανε βράχος ἀσάλευτος, δὲν ἄκουγε λέξη σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ ἄν δὲν εἴτανε νὰ κάνει τὸ Μῆτσο γαμπρό, ποὺ τῆς ἄρεσε, θὰ πετοῦσε ὅποιον ἄλλονε σὰν ψοφίμι στὸ δρόμο.

—Τὸ Διαμαντέϊκο εἶνε τοῦ Νότη τοῦ Διαμαντῆ σπίτι καὶ μόνο σὰν ἔρθει αὐτὸς ἀπὸ πέρα, θὰ τρανέψει κ' ἐτοῦτο.

Ὕστερα ἀπὸ τέτοιες σκέψες, ἀποφασίστηκε τὸ πρᾶγμα νὰ βολευτεῖ ἁλιῶς, νὰ μὴ χαλάσει ὁ γάμος καὶ χάσει τὸ ὀρφανό, ἡ Σοφία, τὴν τύχη ποὺ βρῆκε νὰ πάει στὴν Ἀθήνα νὰ ζήσει. Οἱ δέκα χιλιάδες—πάντοτε μὲ τὸ Δάσκαλο συμβιβαστὴ καὶ μεσίτη—γινήκανε δώδεκα πρῶτα, ὕστερα δεκαπέντε (πώ! πώ! χαντάκωμα ποὺ ἔπαθα ἡ ἔρμη, ἔσκουζε ἡ γριά) δεκαοχτώ, ὡς ποὺ τέλος κλείσανε συμφωνία στὶς εἴκοσι, κάνανε τόκα μ' ὅλη τους τὴν καρδιὰ—χαλάλι σας καὶ νὰ εὐλογᾶτε τὸ Νότη, παιδιά μου—καὶ τὰ στέφανα ἀλλαχτήκανε γρήγορα - γρήγορα, προτοῦ πάρει σὰν τὴ Φρόσω καὶ τῆς Σοφίας ἡ κοιλιὰ νὰ φουσκώνει.

— — —

Ἔμεινε λοιπὸν μόνη της ἡ γριὰ μετὰ τὸ γάμο τῆς Σοφίας στὸ σπίτι. Πότε πότε ἔπαιρνε κανένα γράμμα τῆς κόρης ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὰ δὲ νοιαζότανε τόσο γιὰ κεῖνα τὰ γράμματα, ὅσο γιὰ τἄλλα, ποὺ περνοῦσανε «θάλασσες καὶ ποτάμια» νὰν τὴ βροῦνε, σὰν τὰ χελιδονάκια ποὺ γυρίζανε στὶς παλιές τους φωλιές.

—Σκόνη νὰ πιάνεις καὶ χρυσάφι νὰ γίνεται στὰ χέρια σου, γιοῦλι μου, τριαντάφυλλα νὰ πατᾶς περνῶντας καβαλλάρης, Ἀφέντη μου, ἔλεγε ἡ γριὰ κάθε τόσο, ὅταν ἄκουγε νὰ τῆς διαβάζουνε τὰ τρυφερὰ καὶ πονεμένα λόγια τοῦ παιδιοῦ της.

Καὶ δὲν εἶχε ἄλλη σκέψη πιὰ στὸ μυαλό της, ὅταν ἔπαιρνε κανένα μικρὸ—γιὰ τὰ ἔξοδά σου, μητέρα, τσεκάκι—παρὰ πῶς νὰ σιάξει τὸ σπίτι, νἄρθεῖ ὁ Νότης νὰν τὸ στολίσει καλύτερα.

Μέσα στὸ χρόνο, εἶδες ἐκεῖ ποὺ πρὶν εἴτανε ἡ παλιὰ χαμοκέλλα μὲ τὰ ρηγμένα πορτοπαράθυρα, νὰ προβάλει ἕνα μικρὸ χαριτωμένο σπιτάκι, ἀγροτικὴ φροντισμένη βιλλίτσα (τοῦ Διαμαντῆ ὅμως πάντα!) ποὺ εἶχε γύρω της πλοκάμια περικοκλάδες καὶ πρασινάδα γιὰ στόλισμα.

Τὸν Ἀπρίλη, κάθε ἄνοιξη, ματιάζανε κοντὰ στὸ φράχτη τὰ μυροδᾶτα Μαγιάπριλα, ποὺ θαρρεῖς καὶ καλοῦσανε μὲ τὸ ἄρωμά τους, τὸν ξενητεμένο νἄρθεῖ, νὰ γυρίσει.

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ ΕΛΕΓΧΟΣ(*

Ὁ κ. Χατζηδάκης Ἀθηνὰ τόμ. κβ' (1910) σελ. 246 λέει πὼς τὸ μ υ λ ο κ ό π ι σημαίνει τὸ ὄργανο τοῦ μ υ λ ο κ ό π ο υ, ποὺ χαράζει δηλ. μἀφτὸ τὴ μ ύ λ η· ἐγὼ ἀφτὸ δὲν τὸ ξαίρω καὶ στὴ γνώση τοῦ Χατζηδάκη δὲ δίνω μεγάλη πίστη γιατὶ ἔχοντας ἀτὸς του μεγάλη πεποίθηση στὸν ἑαφτὸ του ἴσως ἔφτειασε ἀπ' τὸ μ υ λ ο κ ό π ο τὸν τεχνίτη, τὸ ὄργανο του τὸ μ υ λ ο κ ό π ι· ὁπωσδήποτε ὁ κ. Χ. ξεχνᾶ νὰ μᾶς σημειώση τὸ μ υ λ λ ο κ ό π ι, ποὺ σημαίνει θαλασσινὸ ψάρι (=μύλλος ὁ ἐδώδιμος). Ξεχνᾶ ἀκόμα ὁ κ. Χ. πὼς στὶς γλωσσολογικὲς μελέτες του σελ. 182 μᾶς εἶπε πὼς μόνο ἡ κατάληξη —τ η ς σημαίνει τὸ ὄργανο στὴ Νέα Ἑλληνικὴ. Τώρα σἀφτὸ τὸ ἄρθρο του Ἀθην. τομ. κβ', 238-253 ἔχει πολλὲς ἄλλες κατάληξες, ποὺ σημαίνουν ὄργανο, καὶ τὶς βάζει, ἀφοῦ διάβασε στὴ δική μου τὴ Γραμμ. (σελ. 413) τὸν ἔλεγχο ποὺ τοῦ κάμω στὴν ὑποσημείωση (βλ. καὶ Γλωσσογν. τόμ. β', σελ. 95 καὶ π.). Ἀλλὰ οὔτε μένα ἀναφέρνει οὔτε λέει παλληκαρήσια, ὅπως ταιριάζει σὲ ἐπιστήμονα τὶς περιωπῆς του, πὼς στὴ σελ. 182 τῶν Γλωσσολογικῶν μελετῶν του εἶχε λάθος.

Ὁ κ. Χατζηδάκης ἐνῷ στὴν Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου τόμ. Ζ', (1910-1911), σελ. 47 λέει σὲ ὑποσημείωση πολὺ σωστά, πὼς τὸ κ ο ρ ό ϊ δ ο γίνεται ἀπὸ τὸ κ ο υ ρ ό γ ι δ ο, δηλ. κ ο υ ρ ε μ έ ν ο γ ί δ ι (Δ. Καμπούρογλους)

*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγουμένο, σελ. 58-59.

ΜΕΝΟΣ ΦΙΛΗΝΤΑΣ
(ΣΚΙΤΣΟ ΜΙΜΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ)

κατὰ ἀφομοίωση τοῦ ἀδυνατότερου φτόγγου ου πρὸς τὸ δυνατότερο ο, τὴν ἴδια χρονολογία 1911 στὸν κδ', τόμο τῆς Ἀθηνᾶς σελ. 33 λέει πὼς ὁ δυνατότερος φτόγγος ο γίνεται ου ἀδυνατότερο, κατὰ ἀφομοίωση, λέει, καὶ φέρνει παράδειγμα ἀπὸ τὴν Κὼ τὸ στομούχι > στουμούχι. Πότε νὰ τὸν πιστέψουμε λοιπόν; Θὰ πεῖ πὼς ὁ κ. Χ. ὅλα τοῦτα τἄχει πολὺ μπερδεμένα. Ἐγὼ εἶπα στὸν γ' τόμ. στὴ Γλωσσογν. σελ. 158 πὼς τὸ ο γίνεται ου μόνο ἀπὸ τὴ γειτονικὴ συνεργιὰ τοῦ φτόγγου μ, λ.χ. ομ > ουμ: στομούχι > στουμούχι προμυτα > προυμυτα, Ρωμανία > Ρουμανία, βούτομον > βούτουμο, γομάρι > γουμάρι, τρομπέτα > τρουμπέτα κλ. βλέπε ἐκεῖ πολλὰ ἀκόμη παραδείγματα.

Ἐνῶ στὴ σελ. 223 τοῦ ἴδιου τόμου δείχνω μὲ πολλὰ ἐπίσης παραδείγματα, πὼς ὁ δυνατόρερος φτόγγος ο ἀφομοιώνει τὸν ἀδυνατότερο ου λ. χ. ου+ο > ο+ο: ἀκλουθῶ > ἀκλοθῶ, βουκόλος > βοκόλος, μουστοκούλικα > μοστοκούλικα κ.τ.λ. καὶ ο+ου > ο+ο: στομοῦχι > στομάχι, ὁ οὐρανὸς > ὁ ὀρανός, ἐγὼ οὐχί > ἐγὼ ὄχι, (Thumb), ἀλογοουρὰ > ἀλογοορὰ καὶ ὅλα ποὺ ἔχουνε β' συνθετικὸ τὸ οὐρά, ποὺ ἀπ' ἀφτὰ κατόπι εἶπανε καὶ σκέτο ὀρὰ ἀντὶς οὐρά.

Ὁ κ. Χατζηδάκης, στὴν Ἀθηνὰ τόμ. δ' σελ. 470 δείχνει πὼς δὲν ξαίρει καλὰ τὰ ρωμαΐκα, ὅπως εἴπαμε στὴ Γλωσσογνωσία μας τόμ. β' 105, γιατὶ γιὰ νὰ ξηγήσει ἀπ' τὸ μαλάσσω τὸ ἀμάλαγος, λέει ναιμὲν πὼς ἔγινε ἀπ' τὸ πράσσω τὸ ἄπραγος καὶ ἀπ' τὸ ἀλάσσω τὸ ἀνάλαγος, δὲ λέει ὅμως πὼς ἔγινε ἀπ' τὸ χαράσσω τὸ ἀχάραγος, καὶ ἀντὶς ἀφτὸ ἔχει τὸ ξενοχάραγος, ποὺ ὑπάρχει βέβαια κιἀφτό, μὰ τὸ ἀχάραγος εἶναι πιὸ κοινὸ καὶ τὸ μόνο τσιριαζούμενο πρὸς τὸ ἀμάλαγος, ποὺ θέλει νὰ ἑρμηνέψει· χωρὶς ἄλλο, τὸν καιρὸ τοὐλάχιστο ποὺ τἄγραφε ἀφτά, δὲ θὰ τὸ ἤξαιρε τὸ ἀχάραγος.

Ἴδιου περιοδικοῦ, ἴδιου τόμου, σελ. 471 ὁ κ. Χ. ξηγᾶ τὰ σταφύλια τὰ ροζακιὰ (ἀπ' τὰ rosacea λέει), δὲ λέει ὅμως πὼς αὐτὸ ἔγινε παρετυμολογία ἀπὸ τὸ: ραζακιά, ποὺ εἶναι τὸ ἀράπικο razaki.

Ὁ κ. Χατζηδάκης στὴν Ἀθηνὰ τόμ. η', σελ. 144 λέει, πὼς ὁ μοῦλος εἶναι τὸ μεγεθυντικό, λέει, τοῦ μούλα (mula). Τίποτε, εἶπανε θηλυκὸ ἡ μούλα κι ἀπ' ἀφτὸ ἀρσενικὸ ὁ μοῦλος, ὅπως εἶπαν ἡ στεῖρα > ὁ στεῖρος, ἡ χήρα > ὁ χῆρος, ἡ πόρνη > ὁ πόρνος κ.τ.λ. βλ. Γλωσσογν. Φιλήντα τόμ. γ', σελ. 17. Μεγεθυντικὸ κανένα ἀπ' ἀφτὰ δὲν εἶναι.

Ὁ κ. Χ. στὴν Ἀθηνὰ τόμ. κε', σελ. 289 τὸ Θηραϊκὸ προτοκάλι, ποὺ εἶναι ἀπὸ ἁπλὴ μετάθεση τοῦ πορτοκάλι, τὸ λέει κατὰ παρετυμολογία. Κ' ἐπειδὴ γράφει τὸ πρωτοκάλι (μὲ ω), ὑποθέτω πὼς ἐννοεῖ παρετυμολογία ἀπὸ τὸ πρῶτο· δείξαμε κι ἄλλα πολλὰ τέτοια τοῦ κ. Χατζηδάκη στὸν τόμο μας Γλωσσογνωσία α' 79 κ. π.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΟΝ ΙΔΡΥΤΗ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ,,

VIII (*

Μόναχο 21-3-11

Ἀγαπητὲ Τάκη,

Μοῦ παραπονιέσαι πὼς εἶδες τὸ ἀνέλπιστο νὰ θριαμβέψει ὁ Ραμᾶς στὸν ἀγώνα μας. Μὰ ἐμένα δὲν μὲ ξαφνίζει. Τὸν εἶδα νὰ θριαμβέψει μαζὶ μὲ τὸ μεγάλο σου τὸν Ἴδα καὶ σ' ἕναν ἄλλονε τὸ ἴδιο πολιτιστικὸ ἀγώνα. Ἕνας φίλος μου σοσιαλιστὴς καὶ δημοτικιστὴς μοῦ ἔγραψε πὼς τοῦ εἶπε ὁ Ραμᾶς πὼς τὸ μόνο ποὺ μᾶς χρειάζεται εἶναι ὁ στρατὸς γιὰ νὰ χτυπήσει τοὺς ἐργάτες ποὺ σηκώσανε κεφάλι μὲ τὶς ἀπεργίες. Καὶ τὸ θάμα ἔγινε. Ἡ ἀνορθωτική σας κυβέρνηση ἔκαμε στρατὸ, χτύπησε τὴν πρώτη ἀπεργία ποὺ ἔγινε, κι ὁ Νουμᾶς χειροκρότησε μαζὶ μὲ τὴν Ἑστία τὸν ὑπουργὸ ποὺ ἐπέβαλε τὸ κράτος τοῦ νόμου. Δὲν ξέτασε τί εἶδος εἶνε αὐτὸς ὁ Νόμος, τοῦ ἔφτασε μόνο πὼς νίκησε. Τώρα περιμένω τὸ Νουμᾶ γιὰ νὰ δῶ ἂν θὰ χειροκροτήσει καὶ τὸν ἄλλο νόμο ποὺ ἔβαλε τώρα ἡ ἀνορθωτικὴ κυβέρνηση ἀπὸ πεποίθηση ἢ βιασμένη συνείδηση τοῦ ἔθνους. Στὸ χτύπημα τῆς ἀπεργίας γιὰ νὰ τὸ χειροκροτήσει στηρίχτηκε κιόλα στὴ συζήτηση ποὺ ἔγινε στὶς στῆλες του, ὑποθέτω στὰ λόγια τοῦ κ. Ἴδα καὶ τοῦ Ραμᾶ. Τώρα μπορεῖ λαμπρὰ νὰ στηριχτεῖ στὰ λόγια τοῦ τρανοῦ ἀναμορφωτῆ καὶ νὰ χειροκροτήσει κι ὁ Νουμᾶς τὴ συμβιβαστικὴ λύση. Ἡ ἑταιρία ποὺ ἔπαψε τοὺς ὑπάλληλούς της γιατὶ βάζανε σκάνταλα στοὺς ἄλλους θέλοντας νὰ τοὺς ὀργανώσουνε, εἶχε δίκιο! Γιατὶ νὰ μὴν ἔχει δίκιο καὶ τὸ κράτος νὰ πάψει τοὺς δασκάλους ποὺ θὰ μεταχειρίζονται τὴ μαλλιαρὴ γλώσσα στὴν ἰδιωτική τους ζωή; Γιατὶ νὰ μὴν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορέψει στὸν Παλαμᾶ νὰ προκαλεῖ τοὺς φοιτητές; Ἡ ποίηση τοῦ Παλαμᾶ εἶπε ὁ Νουμᾶς παρασκέβασε τὸ μεγάλο πολιτικό. Χαρῆτε τώνε λοιπόν. Πηγαίνετε καὶ σεῖς κοντά του καὶ πισωγλύφτε τώνε, σὰν τοὺς κοινωνιολόγους. Θὰ σᾶς κάμει τρανὴ πατρίδα. Σᾶς τὴν ἔκαμε κι ὁ Ἴδας σκοτώνοντας ἀνθρώπους στὴ Θεσσαλία στὄνομά της. Σᾶς ἔδωσε τὸ λόγο του μπροστὰ στὸν Καρκαβίτσα καὶ στὸν Πορφύρα πὼς θὰ φτιάσει τὸ ρωμαϊκο. Σᾶς ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ σᾶς ἔδωσε θάρρος νὰ ξακολουθεῖτε τὸν ἀγώνα μας. Καὶ σὰν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ σᾶς τὸ σφίξει καὶ δημόσια, ἔστω καὶ μὲ τὸν κίντυνο νὰ πέσει, ὁ φωτισμένος αὐτὸς ἄνθρωπος βροντοφώνησε ὀλέθριο τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη κι ὀλεθριώτερο τὸ δικό μας καὶ χαρακτήρισε ὁ μέγας αὐτὸς φιλελεύθερος σκάνταλο τὴν εἰλικρινῆ, τὴν ἀντρικὴ στάση τοῦ Παλαμᾶ.

Ἂν εἶναι πράματις αὐτὴ ἡ γνώμη του, δὲν ἔχει κανένας παρὰ νὰ σᾶς συλλυπηθεῖ ὅλους πέρα πέρα γιὰ τὴν τυφλομάρα σας νὰ τονὲ λιβανίζετε τόσο καιρό, νὰ προσμένετε ἀπὸ τὰ φῶτα του προστασία καὶ τοῦ ἀγῶνα μας. Μὰ τάχα τώρα νὰ τὸ εἴδατε; Δὲν τὸ πιστεύω. Φοβοῦμαι μὴν εἴσαστε κι ἀπὸ τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Μαβίλη εὐχαριστημένοι. Πέθανε λοιπὸν κάθε θάρρος σ' αὐτὸν τὸν τόπο; Δὲ βρέθηκε οὔτε ἕνας νὰ ὑπερασπιστεῖ τοῦ Ψυχάρη τὸ μεγάλο ἔργο; Ἢ βρήκανε τὴν περίσταση νὰ θυμηθοῦνε τὶς διαφωνίες γιὰ τὰ ν ἢ γιὰ τοὺς τόνους ποὺ ἔχουνε οἱ Μαβίληδες μὲ τὸν τρανό μας δάσκαλο; Ἄϊ σιχτὶρ πές τους ὁλωνῶν. Τῶν Πετμεζίδων καὶ Κουτούπιδων καὶ Δεμερτζίδων, ὄχι. Αὐτοὶ δὲν ξέρουνε τὸ ζήτημα, δὲν εἴτανε ποτέ τους μαλλιαροί. Μὰ τοῦ Μαβίλη καὶ τοῦ Μάνου καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ δέν εἴχανε τὸ θάρρος νὰ τὸ ποῦνε τιμή τους πὼς εἶναι φωτισμένοι ἀπὸ τὸν Ψυχάρη κι ὄχι ἀπὸ τὸν Πολυλᾶ. Θὰ πεῖ ὅμως, φαίνεται, πὼς τὸ νὰ πηγαίνεις στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους χρειάζεται κάποια ἀψηφησιὰ ζωῆς κατώτερου βαθμοῦ. Χτηνώδικη, βάρβαρη ψυχὴ μονάχα. Ἡ παλληκαριὰ εἶναι μόνο ἠθικὴ σὰν πολεμᾶς γιὰ τὴν ἰδέα σὲ μιὰ κοινωνία. Καὶ ἔτσι μόνο ἕνας δείχτηκε ἄνθρωπος στὴν περίσταση αὐτή: ὁ ΠΑΛΑΜΑΣ. Ἤθελα νὰ τοῦ γράψω τὸ θαυμασμό μου, μὰ τὸν ξέρω τόσο θυμωμένο μαζί μου καὶ φοβοῦμαι μὴν πειραχτεῖ. Ὡστόσο τοῦ τηλεγραφήσαμε καμπόσοι ἀπὸ δῶ. Τύπωσε τὸ τηλεγράφημα στὸ Νουμᾶ καὶ σφίξε του τὸ χέρι ἀπὸ μερικὰ παιδιὰ καὶ καναδυὸ γέρους σὰν ἐμένα.

Θὰ εἶχα τὴν ὄρεξη νὰ ἔγραφα ἕνα ἄρθρο ὄξω ἀπὸ τὰ δόντια γιὰ ὅλους. Μὰ ὁ Νουμᾶς μὲ θέλει ἐμένα μόνο γιὰ ποιήματα καὶ γιὰ κριτικὲς τῆς μακαρίτισσας Σακούνταλας. Κι ὁ Ταγκόπουλος μοῦ λέει καὶ μοῦ ξαναλέει νὰ μὴν ἔρθω κάτω αὐτοῦ μὲ κανένα λόγο. Θὰ φοβᾶται μὴν πασκίσω νὰ κάνω καὶ γὼ σκάνταλα, σὰν ἐκεῖνα ποὺ γύρεψα νὰ κάμω μὲ τὴν Ἕνωση ποὺ μὲ καταφρονήσατε ὅλοι. Τὸ ξαίρω ἡ νίκη εἶναι εὐκολότερη νὰ τὴν προσμένεις νὰ σοῦ τὴν δώσουνε στὸ χέρι Βενιζέλοι κι Ἀλεξαντρίδες. Μὰ κ' ἡ ἀπογοήτεψη εἶναι μεγαλήτερη ἔτσι. Κάθε φορὰ κι ἀπὸ μιὰ νέα. Μὰ νὰ τὴν ἔχετε τάχα; Ἢ νὰ μὴν πιστέψατε καὶ σεῖς πὼς δὲν μποροῦσε νὰ θυσιάσει ἕνας πολιτικὸς τὸ ἔθνος γιὰ τὴ γλώσσα, νἀφήσει τὸ ἀναμορφωτικὸ ἔργο: νὰ σᾶς κάμει τρανὸ δυνατὸ κράτος ποὺ νὰ χτυπᾶ τὶς ἀπεργίες, γιὰ τέτοια μικροζητήματα ὅπως εἶναι τὸ γλωσσικό; Ἔχω φόβους νὰ πιστέβω πὼς ἔχετε τὴ γνώμη αὐτὴ καὶ δὲ σᾶς φώτισε οὔτε ὁ Μιστριώτης σὲ μιὰ μονάχα ἀλήθεια ποὺ εἶπε στὴ ζωή του: πὼς ὁ προωθυπουργὸς φρόντισε στὴν περίσταση τοῦτη μονάχα πὼς νὰ μείνει στὴν ἐξουσία.

Μὲ χαιρετίσματα καὶ μὲ συμπάθεια γιατὶ σοῦ μίλησα λεύτερα, ἀφοῦ μὲ προκάλεσες μὲ τὸ παραπονό σου.

Σὲ ἀσπάζομαι

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

*) Συνέχεια ἀπὸ τὰ τεύχη Α'. καὶ Γ'. σελ. 4-8, 43-45.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ φύλλο τοῦ «Νουμᾶ», στὶς ὀχτὼ - δέκα πρῶτες σελίδες του, θἄναι ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ ἱδρυτῆ του, ποὺ συμπληρώνει στὶς 21 τοῦ Μάρτη τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του. Θἄναι σὰν ἕνα φιλολογικὸ μνημόσυνο ποὺ τοῦ τὸ χρωστᾶμε καὶ ποὺ μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ τὸ κάνουμε. Μὲ ἀνέκδοτα ἔργα του, εἰκόνες, αὐτόγραφα, ἄρθρα τῶν Κωστῆ Παλαμᾶ, Βλαστοῦ, Φιλήντα, Γκόλφη, Παρορίτη, Μιχ. Πετρίδη κ.ἀ., μὲ κομμάτια ἀπὸ γράμματα παλιότερων καὶ νέων δημοτικιστῶν ποὺ σ' αὐτὰ μιλᾶνε γιὰ τὸν Ταγκόπουλο καὶ τὸ ἔργο του, μὲ ποιήματα τοῦ Σωτήρη Σκίπη, Λιλῆς Ἰακωβίδη, Πάνου Ταγκόπουλου, μὲ ὅ,τι τέλος χρειάζεται γιὰ νὰ μᾶς φανερωθεῖ ὁλοζώντανο καὶ πλέριο τὸ πορτραῖτο τοῦ συγγραφέα τοῦ «Λυτρωμοῦ». Ὁ ἴδιος εἶτανε τόσο σπάταλος ἀπὸ τὶς σελίδες αὐτὲς σὲ ἄλλους νεκροὺς συναγωνιστάδες του, ὥστε νὰ μὴ λογαριάσουμε, ἂν τυχὸν χρειαστοῦνε, νὰ προστέσουμε κι ἄλλες σελίδες.

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Πνευματικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Ἔθνους—ὅπως εἶναι πάντα, σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις, ὁ Ποιητής—στὴ θέση του. Νίκη τοῦ Δημοτικισμοῦ, νίκη τῆς Ποιητικῆς Ἰδέας, ἀναγνωρισμένης κι ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη. Ἐλπίζουμε πὼς θὰ φυσήξει τώρα κ' ἐκεῖ μέσα κάποιο ἀεράκι ζωντάνιας καὶ πλατύτερης συγχρονισμένης ἀντίληψης.

ΔΕΝ μποροῦμε παρὰ νὰ χαιρετίσουμε μὲ χαρὰ καὶ τὸ διορισμὸ τοῦ παλιοῦ μας φίλου καὶ Δημοτικιστῆ κ. Γ. Παπανδρέου ὡς Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὅσο κι ἂν ὁ τιμητικὸς αὐτὸς διορισμὸς γίνεται σὲ μέρες πονηρές, ποὺ τὸ Φοιτητικὸ ζήτημα βρίσκεται σὲ μιὰ δικιολογημένη ἔξαψη καὶ χίλια-δυὸ ἐκπαιδευτικὰ ἐκκρεμοῦνε στὰ χρονοντούλαπα τῆς Ἀρμόδιας Ὑπηρεσίας. Μὰ ἀπὸ τὸν κ. Παπανδρέου, ποὺ τὸνε χαίρουμε γιὰ συγχρονισμένο καὶ δραστήριο ἄνθρωπο, περιμένουμε ὄχι μονάχα τὴν εὐνοϊκὴ λύση τῶν παραπάνω ζητημάτων, ἀλλά, ὅπως ἐτόνισε καὶ στὸ λόγο του στὴν Ἀκαδημία, περιμένουμε κυρίως ἀπ' αὐτὸν « τὴν καλλιέργειαν καὶ προαγωγὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν ». Εἶναι ὁ ἁρμοδιώτερος, ἀπ' ὅσους ἀνεβήκανε μετὰ τὸ Λυμπερόπουλο σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, νὰ δώσει μιὰν ὤθηση στὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας, γιατί, ὅπως μὲ περηφάνεια τὸ διακύρηξε, ἀνήκει στὴ γενεὰ ποὺ « ἐδονήθη ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας συγκινήσεις μὲ τὸν μεγαλόπνευστον «Δωδεκάλογον », ποὺ ἐμυήθη στὰ θέλγητρα τῆς τέχνης μὲ τὴν « Ἀσάλευτη Ζωή », ποὺ ἔκλαψε μὲ τὸν «Τάφο» καὶ τὸ «Θάνατο τοῦ Παλληκαριοῦ»... Εἶναι δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς λίγους Ἐκλεχτοὺς ποὺ χαίρουνε τὶ θὰ πεῖ Δημοτικισμός, Ποίηση, Γράμματα, Καλές Τέχνες.

ΥΣΤΕΡ' ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἡ Χίος, ἡ Ἀλεξάντρεια καὶ ἡ Μυτιλήνη κάνανε, μὲ τῆ σειρὰ ποὺ ἀναφέρουμε, φιλολογικὰ μνημόσυνα τοῦ Ψυχάρη. Σ' αὐτά, ὅπως μᾶς γράφουνε διεξοδικώτατα διάφοροι φίλοι, μιλήσανε μ' ἀρκετὴ συγκίνηση μὰ καὶ μὲ περισσὴ ἀγάπη καὶ γνώση τοῦ Ψυχαρικοῦ Ἔργου, πέντ' ἔξη ἀπὸ τοὺς παλιοὺς δημοτικιστὲς καὶ φίλους τοῦ «Νουμᾶ», τοὺς βγαλμένους μέσ' ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Συγγραφέα τοῦ «Ταξιδιοῦ». Ὁ Χαρτουλάρης, ὁ Παϊδούσης καὶ ὁ Θ. Βλυζιώτης στὴ Χίο. Ὁ Παπανοῦτσος καὶ ὁ Πετρίδης στὴν Ἀλεξάντρεια. Ὁ ποιητὴς τῶν Ἄνθινων Τραγουδιῶν Κώστας Κόντος καὶ ὁ Στρατῆς Παπανικόλας στὴ Μυτιλήνη. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ψυχάρη θ' ἀναγάλλιασε ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ μιλήματα, ποὺ κοιτάξανε τὸ ἔργο του ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς καὶ ποὺ τοῦ δώσανε τὴν πρεπούμενη θέση του μέσα στὴν Ἱστορία τῶν Γραμμάτων τῆς τελευταίας πενηνταετίας. Ξεχωριστὰ συγκινητικὸ τὸ μίλημα στὴν ἰδιαίτερη Πατρίδα του, στὴ Χίο. Καθὼς καὶ στὴ Μυτιλήνη ποὺ κοντοστάθηκε ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια ὁ Ψυχάρης. Τὴν Ἀθήνα εὐτυχῶς ποὺ τὴν ξεντρόπιασε ἡ «Φοιτητικὴ Συντροφιὰ»—οἱ Νέοι, καὶ πάντα οἱ Νέοι—μὲ τὸ μνημόσυνο ποὺ διοργάνωσε στὶς 6 τοῦ Νοέμβρη.

Ο ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ, ὁ γεμᾶτος γλύκα, ποίηση, ὀμορφιά, μουσική, τρυφερότητα, Ρωμιοσύνη, ξεγράφτηκε ἀπὸ τὴν τσαρουχοφιλοσοφικὴ κριτική. Τὰ ποιήματά του, περασμένα στὸ στόμα τοῦ Λαοῦ (ὅπως τὸ τραγούδι τῆς Ταβέρνας ποὺ συχνοτραγουδιέται) κριθήκανε ἀκατάλληλα νὰ μεταφερθοῦνε σὲ ξένη γλῶσσα καὶ ἡ ποίηση του γιὰ πέταμα ἀφοῦ «δὲν ἔχει τὴν παραμικρότερη ἀπήχηση μεταξύ μας» Αὐτὰ φθέγγεται ἡ τσαρουχοφιλοσοφικὴ κριτική. Μὰ ἔξω ἀπ' αὐτήν, ποὺ τὰ βλέπει ὅλα μὲ τὸ μάτι τῆς ἐγωπάθειας, τῆς κακοπιστίας, καὶ τῆς ἄρνησης, ὑπάρχει κ' ἕνα ἄλλο κριτήριο, τῶν ἀνθρώπων ποὺ διαβάζουνε ἀμερόληπτα ἕνα ἔργο καὶ ξαίρουνε νὰ τὸ κατατάξουνε. Ὁ «Νουμᾶς» λογαριάζει σὰ μιὰν ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες του τῆ μελέτη τοῦ Μυτιληνιοῦ Κ. Μιχαηλίδη ποὺ ἔρχεται στὴν ὥρα της νὰ μᾶς δείξει ποιὸς εἶτανε ὁ μεγάλος μας Ἐφταλιώτης καὶ ὡς Ἄνθρωπος καὶ ὡς Ποιητής.

ΤΟ «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ» τοῦ Ὀρέστη Διγενῆ κίνησε ἀρκετὰ τὴν προσοχὴ τῶν διανοουμένων μας καὶ πολλὲς κριτικὲς γραφτήκανε γι' αὐτό Ὁ Ξενόπουλος μὲ τὸ νοικοκυρίστικο πνεῦμα του τὸ χτύπησε, τὸ ἴδιο βλέπουμε σήμερα νὰ τὸ χτυπάει κι ὁ Παρορίτης μὲ τὸ ἐπαναστατικό του τὸ πνεῦμα. Κ' ἕνας νέος, ὁ Παπαδήμας, τοῦ βρῆκε ἀρκετὰ λαθεμένα σημεῖα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ βιβλίο τοῦ Διγενῆ—πέτρα τέλος πάντων σὲ κοιμισμένα νερά—παρουσιάζει μερικὲς ἀπόψεις, πολὺ φωτεινές, σὲ ὅσα λέει λ.χ. γιὰ τὸν Ποιητὴ τοῦ «Δωδεκάλογου» καὶ γιὰ τὴν Αἰγυπτιακὴ πληγή, τὸν Καβάφη, μὰ σοῦ δίνει καὶ τὴν ἐντύπωση γενικώτερα πὼς ὁ συγγραφέας του, ποὺ βρίσκεται ἀκόμα στὸ σημεῖο τῆς Ἔρευνας, βιάζεται νὰ βγάλει ὅπως-ὅπως τὰ συμπεράσματά του. Ἐπόμενο λοιπὸν νὰ πέφτει σὲ πολλὰ ἔξω καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀφορισμούς του, (Ἠθογραφία, Ἐξέλιξη τῶν Γραμμάτων κ.τ.λ.) νὰ μὴν ἔχουνε ἄλλη ἀξία ἐξὸν ἀπὸ τὴν ὄχι καὶ μικρὴ ἀξία μιᾶς στρωτῆς κ' εὐκολοδιάβαστης πρόζας.

ΑΣΤΡΑΨΕ καὶ βρόντησε τὶς προάλλες ἡ Ἱεραρχία μας μὲ μιὰ χριστιανικώτατη καὶ βαθυστόχαστη ἐγκύκλιο ποὺ ἐξαπόστειλε πρὸς τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα γιὰ νὰ ἐξοντώσει τελειωτικὰ τὸ ἐπικατάρατο γένος τῶν μαλλιαρῶν, τῶν ἀθέων καὶ τῶν κάθε εἴδους νεοϊδεατῶν. Βέβαια ἕνας Δεσπότης καλοκαθισμένος στὸ θρόνο του φυσικὸ εἶναι νὰ τὰ βλέπει ὅλα ρόδινα καὶ νὰ μὴν παραδέχεται πὼς μπορεῖ νὰ ἔχει καὶ ἄλλος κανεὶς γνώμη γιὰ τὰ πράματα τοῦ κόσμου ἐξὸν ἀπὸ τὴν πανυπερσέβαστη ἁγιωσύ-

νη του. Μὰ αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τὸν κοσμάκη νὰ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς πιὸ μαύρης ἀδικίας καὶ νὰ ὀνειρεύεται καὶ κάποια ζωὴ ἀνθρωπινότερη. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ εἴχαμε καὶ κανέναν καινούργιο ἀφορισμὸ ἐναντίον τῶν ἀθέων γιὰ νὰ ἀποδειχτεῖ πὼς καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια βρισκόμαστε καὶ σήμερα πολὺ κοντὰ στὸν καιρὸ τοῦ Λασκαράτου ὅταν τὸν ἀφώριζε ἡ Σύνοδο γιὰ τὶς ἐλευτερόφρονες ἀρχές του. Ἂς τοὺς ἀφορίσει λοιπὸν γλήγορα ἡ Ἱεραρχία μας τοὺς μαλλιαροὺς καὶ ὅλους τοὺς νεοΐδεάτες γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ Ρωμαΐικο. Ὁ μακαρίτης μάλιστα ὁ Λασκαρᾶτος εἶχε ζητήσει ὁ ἴδιος τότε ἀπὸ τὴ Σύνοδο νὰ τοῦ κάνει τὴ χάρη νὰ ἀφορήσει τὰ παπούτσια τῶν παιδιῶν του γιὰ νὰ γλυτώσει μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ ἀνυπόφορο αὐτὸ ἔξοδο.

ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ ποὺ θὰ βγεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσει κάτι πάνω στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, θὰ πεταχτοῦνε ἀπὸ τὴν τρύπα τους διάφοροι Ἡρακλάκηδες καὶ θὰ ὑψώσουνε τὴν κερασέα τους ἐναντίον του. Ὡστόσο σπάνια συμβαίνει νὰ προσφέρουνε ποτὲ καμμιὰ οὐσιαστικὴ ὑπηρεσία στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, ποὺ μόλις τώρα ἀρχίζει νὰ μελετιέται πραγματικά. Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς δὲν ξαίρουνε τί λένε καὶ πιάνοντας κάτι νὰ ἀντικρούσουνε, γίνονται ἁπλῶς καταγέλαστοι στὰ μάτια τοῦ κόσμου καὶ παίρνουνε στὸ λαιμό τους καὶ τὸν ἴδιο τὸ Σολωμό. Ὅταν ὁ Σολωμὸς ἔχει τέτοιους ὑπερασπιστές, τύφλα νἄχουνε οἱ ἐχτροί του.

ΣΤΗΝ «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ», ποὺ ὅλα εἶναι καλογραμμένα, διαβάσαμε κάτι σπαραχτικὰ ποιήματα «Βουλγάρων Πρωτοπόρων Ποιητῶν» ποὺ μᾶς κάνανε νὰ λυπηθοῦμε καὶ τοὺς καημένους τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν ἄμοιρο φίλο μας μεταφραστή τους. Φράσεις σὰν κι αὐτές: «Ὁ χειμωνιάτικος ἥλιος—Κασιδορίχης δήμιος—ποὺ ποτὲς του—ὕπνο δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ—γδέρνει τὸ πετσί μας...» κι ἄλλες: «χασμουριῶνται πορφυρὰ ψωμάδικα—καταχορτασμένα...» μονάχα σὰν ποίηση σατυρικὴ μποροῦνε νὰ σταθοῦνε, μὰ πάντα πολὺ κατώτερη ποίηση ἀπὸ κείνη ποὺ σερβίριζε ἀπὸ τὸ κάρρο του ὁ μακαρίτης Θεοδοσίου. Δέν ε.ναι ἡ κάθε ἀρλούμπα (Βούλγαροι Πρωτοπόροι, Ὀρφικὸ προανάκρουμα, Ποίημα Πρεβελάκη, κ.τ.λ.) πρωτοποριακὴ ἐκδήλωση. Χρειάζεται «πνευματικὴ κάθαρση γιὰ νὰ προβάλλει μέσ' ἀπὸ τὰ βάθη τῆς οὐσίας μιὰ μορφὴ συνειδητὴς αὐθορμησίας» (!), ὅπως γράφει καὶ ὁ Δελφικὸς Ποιητής. Σταράτα πράματα, φίλε Γιοφύλλη.

ΘΑΥΜΑ ἐκτύπωσης, ὀμορφιᾶς, γούστου τὸ ἀριθμημένο ἀντίτυπο (12 δολλάρια, παρακαλοῦμε!) ποὺ λάβαμε σὰν πρωτοχρονιάτικο δῶρο ἀπὸ τὴν Ἀμερική, μὲ δεκαέξη ποιήματα τοῦ Wilde ποὺ φέρνουνε ὡς γενικὸ τίτλο τοῦ βιβλίου τὸν τίτλο τοῦ πρώτου (The Harlot's House) καὶ εἰκονογραφημένα ὅλα ἀπὸ τὸν Ἕλληνα Ζωγράφο Γιάννη Βάσσο. Χαίρεται κανένας νὰ τὸ φυλλομετράει, νὰ τὸ διαβάζει αὐτὸ τὸ βιβλίο, καὶ λυπᾶται ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ βλέποντας πόσο πίσω εἶναι ἡ δική μας Τυπογραφικὴ Τέχνη, ποὺ μοιάζει σὰ νὰ σέρνεται μὲ τὰ δεκανίκια μπροστὰ σὲ τέτοιους ἀληθινὰ Καλλιτεχνικοὺς κολοσσούς. Τὸ εὐχάριστο εἶναι πὼς οἱ Dutton, ποὺ ἑτοιμάζουνε κι ἄλλες παρόμοιες ἐκδόσεις, ἔχουνε ἀνάμεσα στὸ συγκρότημά τους καὶ Ρωμιοὺς Καλλιτέχνες, ὅπως τὸ Βάσσο, ποὺ τὴν ξεχωριστὴ συμβολή του τήνε τονίζει παρακατω ὁ νέος διηγηματογράφος καὶ φίλος τοῦ «Νουμᾶ» Μ. Βισάνθης.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Η ΝΕΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ Γ. ΒΑΣΣΟΥ

Τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Ὀκτώβρη, ὁ σοβαρώτερος ἀπὸ τοὺς ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Ἀμερικῆς, E. P. Dutton & Co., τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐξέδοκε δυὸ ἀκόμα βιβλία, μὲ νέες πρωτότυπες εἰκόνες τοῦ Κωνσταντινουπολίτη ζωγράφου Γιάννη Α. Βάσσου, ποὺ τώρα μένει καὶ ἐργάζεται στὸ Riverside Drive τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία εἶναι: Τὸ σπίτι τῆς πόρνης καὶ 15 ἄλλα ποιήματα τοῦ Wilde καὶ οἱ «Σύγχρονοι ρυθμοὶ» μὲ πρόζες τῆς κυρίας Ρούθ Γ. Βάσσου(*, τὸ τρίτο καὶ τὸ τέταρτο βιβλίο τοῦ Βάσσου, ποὺ τοῦ ἐκδίδουν οἱ Dutton Co. Εἶναι δὲ ἀνώτερο ὡς ἐμφάνιση, εἰκονογράφηση, ἀποτέλεσμα τῶν προηγούμενων: τῆς «Σαλώμης» καὶ τῆς Μπαλλάντας τῆς φυλακῆς τοῦ Ρήντιγκ», ποὺ ἀρκετὲς εἰκόνες τους πρωτοπαρουσίασε ἡ «Σύγχρονη Σκέψη» τοῦ Σικάγου. Ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ἔγινε γνωστὸς ὁ Βάσσος καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Στὴ νέα ἐργασία του ὁ Βάσσος παρουσιάζει κάτι τὸ ἐκπληχτικὸ μὲ ἀρκετὲς τολμηρὲς καὶ πρωτότυπες παρατηρήσεις. Τόσο μὲ «Τὸ σπίτι τῆς πόρνης» ὅσο καὶ μὲ τοὺς «Σύγχρονους Ρυθμοὺς» ὁ Βάσσος ἀπόδειξε ἄλλη μιὰ φορὰ πὼς εἶναι μεγάλος τεχνίτης. Οἱ συμβολικοί του πίνακες σοῦ κάνουν κατάπληξη. Σὲ βάζουνε σὲ πολύτροπους στοχασμούς.

Εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτη εἰκόνα τοῦ «Σπιτιοῦ τῆς πόρνης» φαίνεται ὁ ἄνθρωπος ποὺ ψυχολόγησε, ὁ τεχνίτης ποὺ μελέτησε, ὁ ζωγράφος ποὺ ἀπόδοσε, ποὺ συμπλήρωσε, ποὺ ζωντάνεψε τὸν ποιητή. Ἡ ἀγάπη ποὺ πέρασε... στὸ ποίημα τοῦ τίτλου, ἡ πληχτικὴ φθινοπωρινὴ μέρα τῆς «Canzonet», ὁ σάτυρός μου! τοῦ δάσους, αὐτὰ εἶναι τὰ ραβασάκια ποὺ ἔγραψε ὁ Ἐνδυμίων (Στὸν πλειστηριασμὸ τῶν χειρογράφων τοῦ Κήτς), τὸ...ἔλα κάτω, ὦ Χριστὲ καὶ βοήθα με! τοῦ ποιήματος E Tenebris , εἶναι εἰκόνες ποὺ μένουν ἀπερίγραπτες γιὰ τὴν ὀμορφιά τους, τὴν ἐκτέλεσή τους. Δὲν μποροῦμε, βέβαια, νὰ μὴν ἀναφέρουμε τὶς ἐξαιρετικὰ ὑπέροχες εἰκόνες ποὺ ἀναφέρονται στὰ ποιήματα «Ἑλλάδα», στὴν Ἀθανασία», στὸ «Libertatis...» Θαυμασία ἡ μία ἀπὸ τὶς παρθένες τοῦ χοροῦ τῆς «Θρηνοδίας», ἐπίσης ἐπιβλητικώτατη εἰκόνα: κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ τῆς τριανταφυλλιᾶς τοῦ «Le Paneau». Ἀμφιβάλλω δὲ ἂν ἄλλος τεχνίτης θὰ παρουσίαζε τελειότερα τὸν ἀριστουργηματικὸ «μοῦτσο ποὺ ἀνεβαίνει πάνω στὸ καράβι» (Οἱ σιλουέττες).

Ἡ ἐργασία ὅμως ἐκείνη ποὺ μαρτυρίει τὸ ὡριμασμένο ταλέντο τοῦ ζωγράφου εἶναι τὸ «Contempo» του. Στὴ σειρὰ τῶν 23 αὐτῶν εἰκόνων ὁ Βάσσος καθρέφτισε λεπτά, πετυχημένα, ἀσύγκριτα, ἀποτελεσματικὰ τὸ ρυθμὸ τῆς ἀμερικάνικης ζωῆς. Ἡ ὀμορφιὰ ὅσο καὶ ἡ ἀσκήμια, ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ ἐκμετάλλευση, ὁ ξετρελλαμὸς καὶ ἡ γαλήνη, ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ ἡ ψυχολογία, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη, οἱ οὐρανοξύστες καὶ τὰ φωτόφωνα, ὁ ἀθλητισμός, ἡ κοκκεταρία καὶ ἄλλα συναφῆ φαινόμενα

(* «The Hartot's House» by Oscar Wilde with 16 illustrations of John Vassos. Dol. 2.50 (275 Δραχμὲς)--200 numbered copies Dol. 12.00--«Contempo»: This American tempo. 23 illustrations of John Vassos with text for each, by Ruth Vassos. Dol. 5.00 (450 Δραχμές).—167 numbered copies Dol. 23.00—E. P. Dutton & Co. Publishers, New York City.

πού ἀποτελοῦν τὸ νευρικὸ σύστημα τῆς δολλαριούχας χώρας, ξεδιπλώνονται σὲ εἰκόνες μὲ εἰρωνικόπνου συμβολισμό, βαθυστόχαστη παρατηρητικότητα, ντανελένια σάτυρα. Μόλις ρίξεις μιὰ ματιὰ στὶς σελίδες τοῦ «Contempo» ἡ ψυχή σου ἀνοίγει σὲ ὑπερκόσμιους ποιητικοὺς κόσμους. Μένεις σὰ σὲ ἔκσταση. Τὸ τολμηρὸ φτερούγισμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπίδοσης, ὁ γίγαντας ποὺ ξαπλωμένος κρατάει στὸ σῶμα του τὴ γῆς, γιὰ νὰ περνοῦν ἐλεύθερα ἀποκάτω οἱ ὑπόγειοι σιδηρόδρομοι, τὸ ἰλαροτραγικὸ ἀνέβασμα τῶν θυμάτων τοῦ χρηματιστηρίου, ἡ πιστότατη ἀπεικόνηση τῆς ὑποκρισίας τοῦ θρησκευτικοῦ ρήτορα, εἶναι λίγες ἀπὸ τὶς εἰκονογραφίες ποὺ ἀποδείχνουν πιὰ ὁλότρανα πώς ὁ Βάσσος ἔχει φαντασία τολμηρή, ψυχὴ ζωντανή, πνεῦμα ἀνήσυχο. Ἰδεώδη ἐρευνητικά, ἐκδήλωση πρωτοποριακή.

Ὡστόσο, καὶ οἱ πρόζες τῆς κυρίας Ρούθ Βάσσου στὶς εἰκόνες τοῦ «Contempo» εἶναι πολὺ πετυχημένες. Μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη παρατηρητικότητα καὶ ζηλευτὴ εἰρωνία ἐπεξηγεῖ σὲ ἁπλή, νοικοκυρεμένη γλῶσσα τοὺς βαθύτατους συμβολισμοὺς τοῦ ζωγράφου ἄντρα της. Ἡ συνεργασία της εἶταν ἀπαραίτητη γιὰ μιὰ τόσο βαθυστόχαστη ἐργασία. ὅπως εἶναι οἱ 23 εἰκόνες τοῦ «Contempo».

Πολλοὶ κριτικοί, ἐξαιρετικῆς ἀξίας καὶ παγκόσμιας φήμης, ἔγραψαν ἐνθουσιώδικα γιὰ τὴ νέα αὐτὴν ἐργασία τοῦ Βάσσου. Μάλιστα μερικοὶ ἐπιμένουν πως ὁ σύγχρονός μας ἑλληνοαμερικάνος ζωγράφος εἶναι μᾶλλον ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς Blake. Vedder, Böecklin, Doré, Benghel, Beardsley καὶ ἄλλους ἀθάνατους εἰκονογράφους. Ὁ καιρός, ὁ πιὸ δίκαιος κριτὴς ὅλων, θὰ ἀποδείξῃ κατὰ πόσο ἔχουν κι αὐτοὶ δίκιο. Μὰ παρόλα αὐτὰ δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ὁμολογήσουμε πώς: στὴ νέα ἐργασία τοῦ Βάσσου βρίσκουμε δημιουργικώτερη μαεστρία, πρωτοτυπότερη ἐκφραστικότητα καὶ ὑπέρτερη τελειότητα.

Μ. ΒΙΣΑΝΘΗΣ

ΔΙΔΑΧΤΗΡΙΑ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Τόσο τὸ κράτος ὅσο καὶ οἱ Ἕλληνες δασκάλοι φαίνεται πώς ἔνιωσαν ἀπὸ μέσα τους συβαρὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης: Νέα σχολεῖα ἱδρύονται. τὰ σχολικὰ προγράμματα ἀνασυντάσσονται καὶ συγχρονίζονται καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα γίνονται προσπάθειες τῶν δασκάλων νὰ ζωντανέψουν τὸ νεκρὸ σχολεῖο. Πάει νὰ πιστέψει κανεὶς πὼς περισσότερη δουλειὰ γίνεται στὶς νέες μας χῶρες. Ἐνῶ τὰ σχολεῖα τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας, σχεδὸν ὅλα. εἶναι ἀληθινὰ μπουντρούμια. ποὺ τὰ παιδιά μας πηγαίνοντας νὰ κερδίσουν πνευματικὴ ὑγεία. χάνουν τὴν ὑγεία τους τὴ σωματική, ἀπὸ τὴ νέα Ἑλλάδα μαθαίνουμε, πὼς τὸ ζήτημα τῶν σχολικῶν διδαχτηρίων σχεδὸν λύθηκε. Ὅλες οἱ πολιτεῖες ἐκεῖ καὶ ὅλα τὰ χωριὰ στολίστηκαν μὲ εὐρύχωρα σχολεῖα. χτισμένα μὲ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς. Στὶς 12 τοῦ Γενάρη. ἐφέτος, ἔγιναν στὴν Ξάνθη τὰ ἐγκαίνια κάποιου μεγαλόπρεπου παλατιοῦ δημοτικοῦ σχολείου μὲ ἔξοδα τοῦ κράτους. τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐποικισμοῦ καὶ τοῦ ταμείου Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας. Παραθέτουμε καὶ τὸ λόγο, ποὺ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου κ. Ἀντωνάκου, ἔτσι σὰν δεῖγμα τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς μόρφωσης τῶν συγχρόνων μας Ἑλλήνων παιδαγωγῶν:

«Μέσα σὲ τοῦτο τὸ παλάτι τῆς πιὸ ὑψηλῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἔργο της εἶναι ἡ καλλιέργεια τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, μέσα σὲ τοῦτο τὸ παλάτι, τὸ γεμάτο φῶς καὶ ἥλιο καὶ ἀέρα, ἔτσι ποὺ βρέθηκα τούτη τὴ στιγμή, μοῦ φαίνεται σὰν ψέμα.

Τρίβω τὰ μάτια μου γιὰ νὰ βεβαιωθῶ. πὼς δὲν ὀνειρεύομαι, κι ἀκόμη δὲ μπορῶ νὰ πιστέψω στὴ σίγουρη πραγματικότητα.

Εἴμαστε τόσο ἀσυνήθιστοι στὴν ἐκπλήρωση τῶν ὀνείρων μας οἱ κακόμοιροι οἱ Ρωμιοί, ποὺ δὲν τολμοῦμε νὰ πιστέψουμε οὔτε στὰ μάτια μας, κι ὅταν ἀκόμη τὰ ὄνειρά μας γίνονται πραγματικότητα, σὰν αὐτὴ τὴν ὄμορφη, τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα.

Τοῦτα τὰ παλάτια εἶναι ἡ μοναδικὴ πραγματικότητα, ποὺ μέσα της μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸν προορισμό της ἡ παιδικὴ ψυχή, ἡ ψυχὴ τῶν παιδιῶν μας, τῶν ἀδερφιῶν μας, ἡ δική μας ψυχή, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ παιδιά, τὰ μικρὰ παιδιά! Δὲν ξέρω. πῶς μοῦ φαίνονται σὰν λουλούδια. σὰν ἄνθη κλειστά. ποὺ γιὰ ν' ἀνοίξουν, θέλουν ἀέρα, φῶς, ἥλιο. Ἀλιῶς θὰ μαραθοῦν, θὰ μαραζώσουν πρὶν προφτάσουν νὰ γνωρίσουν τὴ ζωή.

Εἶναι, τὰ καϋμένα τὰ παιδιά. ὅλο ἀπὸ δροσιά. κατατρύφερα, ἔτσι σὰν ἀέρινα κρύσταλλα. Ὁ δάσκαλος κηπουρός, ἀγγίζοντάς τα, καλλιεργώντας τα. προσέχει μὴν τὰ τσακίσει, μὴν τὰ σπάσει. μὴν τὰ ραγίσει.

Καὶ τοῦτα τὰ παλάτια εἶναι οἱ σέρες. εἶναι τὰ πάρκα. εἶναι τὰ θερμοκήπια. ποὺ τ' ἀνθρώπινα μπουμπούκια θὰ πετάξουν τὰ φύλλα τους ζωηρά. ὄρθια. ὄμορφα, τίμια, ἀνθρώπινα.

Καὶ εἶναι ὁ κηπουρὸς τούτης τῆς σέρας τόσο καλος, τόσο προσεχτικός, τόσο τεχνίτης. τόσο ἄνθρωπος, τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καὶ τὸ προσωπικό του. ποὺ ἐγὼ ξέρω τοὺς καϋμούς του, τὴ λαχτάρα του. τὴν ἀγάπη του γιὰ τοῦ σχολείου τὰ παιδιά.

Χαρὰ Θεοῦ! Εὐλογημένη ἡ ὥρα, ποὺ πιάστηκε ἡ ἰδέα νὰ στηλωθεῖ τοῦτο τὸ παλάτι. Οἱ εὐχὲς τῶν μικρῶν παιδιῶν ποὺ τὸ χαίρονται ἂς εἶναι μαζὶ μὲ τοὺς ἱδρυτές του. Ναί, τῶν μικρῶν παιδιῶν οἱ εὐχές! Ποὺ οἱ ψυχές τους εἶναι ἀκόμη ἀμόλυντες. ἄχραντες, ἄγγιχτες, ἀπὸ τὶς κακίες ἐμᾶς τῶν μεγάλων, ποὺ οἱ ἁμαρτωλές μας ἀπὸ τὴ σκληρὴ ζωὴ εὐχὲς δὲ μποροῦνε πιὰ νὰ πιάσουν.

Τελειώνοντας δὲν κρύβω τὴ ζήλεια μου, ποὺ σὰν διευθυντὴς κι ἐγὼ σχολείου μεγαλείτερων παιδιῶν, δὲν ἔχω ἕνα τέτιο παλάτι γιὰ νὰ συγγιανίσω στὶς σέρες του τὰ δικά μου τὰ παιδιά.

Κι ἂς εὐχηθοῦμε. πως σύντομα θὰ ἰδοῦμε πολλὰ τέτια παλάτια νὰ στεγάσουν ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς μακρυνῆς τούτης κοσμοπολιτείας. κ' ἕνα ἀκόμη παλάτι γιὰ νὰ στεγάσω τοὺς ἐφήβους μου, ποὺ σήμερα στριμώγνονται ἀσφυχτικὰ μέσα στὸ μπουντροῦμι ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει τὴν τιμὴ νὰ λέγεται διδαχτήριο τοῦ γυμνασίου Ξάνθης.»

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

Πάλι τῆς Ἱεραρχίας μαῦρα ἀνέμισαν τὰ ράσα.
κ' ἑκατὸ μητροπολίτες ἀφωρίσανε τὴ γλώσσα.
Τὸ Γλυνὸ καὶ τὸ Δελμοῦζο τοὺς ἐπιάσανε στὰ πράσα
καὶ τὸ Βάρναλη καινούριων ἰδεῶν, τὸν εἶπαν κλώσσα.

Φαρδομάνικα προβάλλουν κάτου ἀπὸ τὸ πετραχήλι
καὶ τοὺς μαλλιαροὺς ξυρίζουν μὲ σοφὲς κατραπακιές.
Πονηρὰ τοῦ Χατζηδάκη ξερογλείφονται τὰ χείλη
πιπιλώντας καραμέλες καθαυτό . . . λεπτοκές.

ΣΕ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΑΣΤΡΙΣΑ

Μήτ' ὁ Γρυπάρης ποιητής: Τάχα μαῦρο κοράκι
γυροβολᾶς, κυρία μου, τὴν τέχνη νὰ σπαράξῃς;
Μιμήθηκες τὸν πετεινὸ λοιπὸν Ἀποστολάκη
κι ἀνέβηκες στὶς Κριτικὲς στέγες νὰ μᾶς διδάξῃς;
Ὡς πότε πιὰ τῆς ποίησης τὸ μαγεμένο δῶρο
θὰ σᾶς πληρώνῃ τὸν ἀδρὸ τῆς κρύας ψυχῆς σας φόρο

ΠΙΚΡΑΓΚΑΘΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΜΙΑΤΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ: **«Ο Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ νιάτα».** Ἔκδοση τῆς σειρᾶς «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Παλαμᾶ». Ἀθήνα 1930 Δρχ. 5.

Μετὰ τὸν «Προφητικὸ» τοῦ Δ. Ταγκόπουλου, ποὺ γ' αὐτὸν ἔγραψε στὸ 74 φύλλο τῆς «Νέας Ἑστίας» μιὰ πολὺ καλὴ κριτικὴ ὁ Κ. Παράσχος (μόνο ψεγάδι της ποὺ λέει πὼς ὁ «Προφητικὸς» πρωτοτυπώθηκε στὸ Νουμᾶ, ἐνῶ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἑστιάδα» τῆς Χίου, ὅπου κ' ἔγινε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1921 ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ διάλεξη) ἐβγῆκε στὴν ἴδια σειρὰ ἡ προσφώνηση τοῦ Δ)τῆ τοῦ Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης καὶ παλιοῦ φίλου Δημοτικιστῆ Μίλτου Κουντουρᾶ, γνωστὴ κ' ἐδῶ πέρα ἀπὸ ἕνα κομμάτι της ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἀναγέννηση». Ἡ προσφώνηση αὐτή, ποὺ εἶναι ἕνας ὕμνος στὰ ἑλληνικὰ νιάτα, διαβάστηκε τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1927 στὴ Θεσσαλονίκη, ὅταν ἡ δεύτερη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλλην. Κράτους γιόρταζε τὰ πενηντάχρονα τοῦ Ποιητῆ τῶν «Βωμῶν» κι ὁ Παλαμᾶς εἶχε τὸ εὐτύχημα, καλεσμένος, νὰ τὴν ἀκούσει. Εἶναι καλογραμμένη, μὲ ζυγιασμένο κριτικὸ νοῦ, καθαρὴ φράση καὶ κάποια ποιητικότητα. Καὶ προσθέτει ἀναμφισβήτητα ἕνα πολύτιμο πετραδάκι κι αὐτὴ στὸ οἰκοδόμημα ποὺ ὑψώνει μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ του καὶ τὸ «μεθοδικό του περπάτημα» ἕνας φίλος τῆς Παλαμικῆς ἐργασίας, ποὺ μᾶς χαρίζει τὴ σειρὰ τῶν παραπάνω ἐκδόσεων, ἐφτὰ τὸν ἀριθμὸ γιὰ τὴν ὥρα. Ἀπὸ τὴ σελίδα 15 μεταφέρουμε τὴν ἀκόλουθη παράγραφο, χαρακτηριστικὴ τοῦ συνταυτισμοῦ τῶν Ἑλλ. νιάτων καὶ τῆς Παλαμικῆς ποίησης, ὅπως τήνε βλέπει ἕνας ποιητὴς καὶ φωτισμένος παιδαγωγός — ὁ Κουντουρᾶς:

«Ἡ βαθύτερη οὐσία κι ὁ χαρακτήρας τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐφηβικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία. Καὶ ἡ βαθύτερη οὐσία τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ ἄσχημου καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἡ δημιουργικὴ ὁρμὴ πρὸς τὸ ὡραῖο καὶ τὸ μεγάλο. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι καὶ θὰ μείνει ἀνὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς αἰῶνες ἡ μεγαλόστομη καὶ ἀθάνατη φωνὴ τῶν Νιάτων καὶ ἡ αἰώνια κ' εὐγενικὴ ἔκφραση τῆς ἡλικίας αὐτῆς. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ ἀποχτᾶ τὴν τεράστια καθολικὴ καὶ παιδαγωγικὴ σημασία του. Γιατὶ ἔτσι γίνεται ὁ μεγαλόπνοος ἐμψυχωτὴς τῆς νέας Ζωῆς κάθε τόπου καὶ κάθε ἐποχῆς ποὺ ἀρχίζει νὰ ἀποχτᾶ δική της προσωπικότητα καὶ νὰ ξυπνᾶ πρὸς τὶς μεγάλες Ἀξίες...»

ΜΙΧ. ΡΟΛΑ: **«Ἡ Ὀργὴ τοῦ δάσους»**, τρίπραχτο κοινωνικὸ δρᾶμα. Ἀθῆναι 1929. Δρχ. 25.

Τὸ ἔργο τοῦ Ροδᾶ κρίθηκε στὸν καιρό του, ὅταν δηλαδὴ πρωτοπαραστάθηκε ἀπὸ τὸ θίασο τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1927, καὶ ἡ κριτική, ὁμόθυμη, δὲ βρῆκε παρὰ ἐπαινετικὰ λόγια νὰ γράψει. Μὰ καὶ χωρὶς τὸν ἔπαινο τῆς Ἑλληνικῆς κριτικῆς, ποὺ ἐμεῖς τοὐλάχιστο δὲν τῆς δίνουμε καὶ μεγάλη σημασία, τὸ δράμα αὐτὸ τοῦ Ροδᾶ καὶ μ' ὅλα τὰ προτερήματά του καὶ μὲ τὰ ψεγάδια του ἀκόμη, ἂν ἔχει, ἐξακολουθεῖ νὰ μένει γιὰ ὅσους ξαίρουνε ἀπὸ τέχνη καὶ θέατρο, μιὰ προσπάθεια σημαντικὴ κι ἀξιόλογη ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ σύγχρονα κατασκευάσματα τῆς σκηνικῆς—ἂς τὴν ποῦμε ἔτσι—ρουτίνας. Μὲ ὅλο τὸν ὁμὸ ρεαλισμό του, ποὺ τὸν ἀπαλαίνει κ' ἐδῶ ἡ γνώριμη λυρικὴ νότα τοῦ Ροδᾶ, ἡ «Ὀ ρ γ ὴ τ ο ῦ Δ ά σ ο υ ς» παίρνει τὴ θέση της ἀνάμεσα στὰ λίγα δράματα ἰ δ ε ῶ ν καὶ σ υ γ κ ρ ο ύ σ ε ω ν, ποὺ ἔχει νὰ παρατάξει τὸ Νεοελληνικὸ θέατρο, μὲ τοὺς δυὸ ἀντίθετους τύπους, τὸ γιατρὸ Στρατῆ καὶ τὸ Ζάρκα, ποὺ μᾶς παρουσιάζει, καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ δυὸ ὁλοζώντανοι τύποι, βγαλμένοι ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα,—ἑνὸς παλιότερου καθυστερημένου κόσμου κ' ἑνὸς καινούργιου προοδευτικοῦ, ξεθεμελιωτῆ τῶν παλιῶν Ἀξιῶν. Ἐξαιρετικὰ ζωγραφισμένοι στὸ ἔργο εἶναι καὶ οἱ χαρακτῆρες τῆς Λέλας, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Αὐγερινοῦ. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οτέκεται τόσο στὸ διάβασμα, ὅσο καὶ στὸ θέατρο. Ἔχει σελίδες γραμμένες μὲ πολλὴ τέχνη, αἴσθημα, συγκίνηση καὶ λυρισμό, ποὺ ἀγγίζουνε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ ξυπνᾶνε τὸν «ἀ ν θ ρ ώ π ι ν ο π ό ν ο», ποὺ σ' αὐτὸν εἶναι ἀφιερωμένο τὸ δράμα.

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ: **11 π.μ.—1μ.μ. κι ἄλλα διηγήματα.** Ἔκδοση Στοχαστῆ. Ἀθήνα.

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ: **«Στὸ χορὸ τῆς Εὐρώπης».** Μυθιστόρημα. Ε' Ἔκδοση. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀγών». Παρίσι 1929.

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: **«Ἡ καλὴ συντρόφισσα».** Διηγήματα. Κύπρος 1929.

ΝΑΠ. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΙΟΥ: **«Ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους».** Διηγήματα. Ἔκδ. Μαυρίδη. Ἀθήνα 1930

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Ἐβγῆκε γαλλικὰ μεταφρασμένος ἀπὸ τὸν κ. Pierre Baudry ὁ «Τάφος» τοῦ Παλαμᾶ, μὲ σύντομο προλογικὸ σημείωμα τοῦ Ποιητῆ καὶ μὲ ἀναλυτικὸ σημείωμα γιὰ τὸν Τάφο, γραμμένο ἀπὸ τὸ μακαρίτη σήμερα Ἀρμένιο ποιητὴ Tigran Yergat. Πουλιέται στοὺ Κάουφμαν καὶ στὰ κεντρικότερα βιβλιοπωλεῖα. Τώρα περιμένουμε κι ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ νὰ μᾶς ἔρθει μεταφρασμένος Ἐγγλέζικα ὁ «Τάφος» (εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἑλληνοαμερικάνο ποιητὴ Δ. Μιχάλαρο καὶ πὼς ἡ ἔκδοση πρόκειται νὰ γίνει ἀπὸ τοὺς Dutton τῆς Νέας Ὑόρκης) γιὰ νὰ χουμε ἔτσι μεταφρασμένο σὲ δυὸ ξένες γλῶσσες τὸ «μνημειῶδες» αὐτὸ ἔργο,—κι ἂς φωνάζουνε μερικοὶ μερικοὶ πὼς «κανένα νεοελληνικὸ ἔργο δὲ στάθηκε ἄξιο νὰ ξεπεράσει τὰ σύνορά μας...»

— Στὰ Χριστουγεννιάτικα φύλλα τῆς «Καμπάνας» τῆς Κύπρου καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τύπου» τοῦ Σικάγου δημοσιευτήκανε διηγήματα τοῦ Πάνου Ταγκόπουλου, παρμένα ἀπὸ τὸ τελευταῖο βιβλίο του «Ζωὴ ποὺ πέρασε...»

— Στὸ πρωτοχρονιάτικο «Φῶς» τοῦ Ἀγρινίου — ποὺ τιμάει ὡς ἐμφάνιση καὶ ὡς περιεχόμενο τὶς Ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες—δημοσιεύτηκαν ἔργα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, Γ. Ἀθάνα, Α. Τραυλαντώνη καὶ Ἀθ. Κυριαζῆ. Τοῦ τελευταίου μάλιστα ἕνα ὡραιότατο ποίημα, τὸ Β ρ α χ ῶ ρι, ποὺ ἡ διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας τὸ συνόδεψε μὲ τὸ κριτικὸ σημείωμα ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸν Κυριαζῆ ὁ «Νουμᾶς» στὸ τρίτο του φύλλο, σελ. 47.

—Ἀπὸ τὴν «Πρωΐα» (11-1-930) παίρνουμε σὲ μετάφραση τὸν παρακάτω χαιρετισμὸ ποὺ ἔστειλε τὴν Πρωτοχρονιὰ ὁ Ρομαὶν Ρολλὰν στὸν Ποιητὴ Παλαμᾶ:

«Ὁ Γαλατικὸς κορυδαλὸς—χαιρετᾷ τ' ἀηδόνι τῆς Ρωμιοσύνης—τὸ μαγικὸ πουλὶ—τὴ νεραϊδένη φλογέρα τῶν ἑφτὰ ὀνείρων—ποὺ ἡ καθάρια φωνή του ἔκαμε νὰ ἀναδύση ἀπὸ τὴν ἄβυσσο τῆς θαλάσσης τῆς Ἰωνίας, τὴν Ἀτλαντίδα, καὶ ἀπὸ τὸ Βράχο τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν Ἁρμονία».

— Ξανατυπώθηκε ἀπὸ τὸ «Νουμᾶ» στὴ «Νέα Ἑστία», τὸ ἐπίγραμμα τοῦ κ. Ἀλέξ. Πάλλη στὸν Ψυχάρη.

— Τυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσει αὐτὲς τὶς μέρες «Ὁ βίος μᾶς Ψυχῆς», ποιήματα τοῦ Γεράσιμου Σπαταλᾶ ποὺ ἀποτελοῦνε τὸν κύκλο μιᾶς ἐργασίας δώδεκα ὁλάκαιρων χρόνων. Τὰ περιμένουμε.

— Ἐπίσης τυπώνεται κ' ἕνα μυθιστόρημα τοῦ νέου πεζογράφου Ν. Σαράβα μὲ τὸν τίτλο: «Μιὰ πληγὴ δίχως αἷμα...»

— Στὸ ἐρχόμενο φύλλο θὰ δημοσιευτεῖ, ἐχτὸς ἀπὸ τὴ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τῆς μελέτης γιὰ τὸν Ἐφταλιώτη, κ' ἕνα μέρος ἀπὸ τὶς «Αὐρικὲς Σάτιρες τοῦ κ. Ι. Ζερβοῦ ποὺ πρωταρχινήσανε στὸ «Νουμᾶ» τοῦ 1913 καὶ ποὺ ἐλπίζουμε νὰ τὶς δώσουμε ὅλες μὲ τὸν καιρό, καθὼς μᾶς ὑπόσχεται ὁ Ποιητής τους.

— Παρακαλοῦμε τοὺς συνδρομητὲς τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ποὺ καθυστεροῦνε τὴ συνδρομή τους νὰ μᾶς τὴν ἐμβάσουνε μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ στὴ διεύθυνσή μας, ὁδὸς Διδύμου 36, στὴν Ἀθήνα.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

Ἀντ. Π. Μυτιλήνη. Ἀπὸ τά τετράστιχα πού ἔστειλες, πιὸ καλύτερα καὶ πιὸ δουλεμένα εἶναι τὸ II καὶ IV, μολονότι κι αὐτά, ἂν τὸ καλοπροσέξεις, ἔχουνε παραπάνω συλλαβὲς στὸν 1 στίχο τοῦ IV καὶ χασμωδίες στὸν 1 στίχο τοῦ II. Χρειάζεται κόπος γιὰ νὰ συλλάβει κανεὶς τὴν Ποιητικὴ Ἰδέα, τὸ νόημα τῆς Τέχνης. Ξανακοίταξέ τα μόνος σου καὶ στεῖλτα μας. Τὰ περιμένουμε. **Γιάννη Κ. Ἀθήνα.** Ἐδῶ μιλᾶμε γιὰ στιχουργικὰ λάθη κ' ἐσὺ μᾶς μιλᾶς γιὰ τυπογραφικά; Τὸ ξαίρουμε εἶχε, ναί, ὅπως ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ ἔντυπα, ὅπως ὅλα τὰ Περιοδικά. Στραβωνόμαστε στὶς διορθώσεις, μ' ἀφοῦ δὲν τὶς κάνουνε οἱ ἐρίφηδες, τί θέλεις νὰ γίνει; Νὰ τοὺς σκοτώσουμε; Θὰ πᾶμε φυλακή. Τὸ πολύ-πολὺ ἀλλάζουμε Τυπογραφεῖο, ὅπως ἔγινε καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση. **Χαρ. Οἰκονόμου. Βόλο.** Δημοσιεύουμε ἐδῶ τὸ δεύτερο, πού εἶναι χαριτωμένο στὴν ἁπλότητά του:

ΣΤΗ ΒΑΡΚΑ

Βαρκοῦλα μου πού μ' ἔφερες
στῆς Σκιάθος τ' ἀκρογιάλι
στὸν ἥσκιο ἀπ' τὶς ὁλάνθιστες
μυρτιὲς νὰ κοιμηθῶ,

ἀπὸ βρυσοῦλα της νὰ πιῶ
νεράκι κρουσταλλένιο,
καὶ σὰν πεθάνω θἄθελα
νὰ μ' ἔφερνες νεκρό.

Τὸ ἄλλο θέλει δούλεμα, ξαναγράψιμο, ρίξιμο σὲ καινούργιο καλούπι. Νὰ ζήσεις μὴ μᾶς προσφωνεῖς ἄλλη φορὰ μὲ τὸ: Σεβαστὲ Κύριε! Γράφε «φίλε Νουμᾶ» ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλεις. **Γ. Δημ.** Καινούργια εἶναι ἢ παλιότερα; Δείχνουνε σημαντικὴ βελτίωση. Ἰδίως τὸ δεύτερο «Ταρτοῦφοι», πού θἄτανε σωστὸ ποίημα ἂν ἔλειπε ὁ τρυμερὰ ἀκαλαίσθητος στίχος: «Δέχτε κ' ἐμένα, δέχτε με...» Νὰ προσέχεις περισσότερο στὴ σύνταξη. Ὅσο καὶ νὰ τὸ θέλει ἡ ρίμα, Ρωμαΐκα δὲ λέμε ποτὲ στὸν πληθυντικὸ «τρισανάθεμα σ' ἐκεῖνοι» μὰ σ' ἐκείνους. **Ἐρ. Δρ. Ἀθήνα.** Τὸ δεύτερο πού εἶναι καὶ σὰν παραίνεση στὴν Κριτική, σὲ ὅσους δηλαδὴ θὰ ποῦνε τοὺς στίχους σου ἄτεχνους, ψυχροὺς, καλὸ καὶ μὲ λίγο διόρθωμα στὸ τέταρτο τετράστιχο, ἐξαίρετο. Τἄλλο ὄχι καὶ τόσο εὐτυχισμένο. Ἂν αἰστάνεσαι μέσα σου τὴ «θεία σπίθα» νὰ ἐξακολουθήσεις νὰ γράφεις. Τί νὰ σοῦ ποῦμε ἐμεῖς; Διπλώματα δὲ μοιράζουμε! **Π. Μαυρ. Ἀθήνα.** Τέλιωσε αὐτὸ τὸ γαϊτάνι. Ἂν ἔχεις τίποτ' ἄλλο νὰ πεῖς, γράψε μας. **Σ. Μαρσ.** Ἡ «Ἀνάφη» σὰν ἐξομολόγηση Ἐπαναστάτη πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα πού εἶναι στὴν ἡμερησία διάταξη τῆς ἐποχῆς μας, μᾶς συγκίνησε καὶ μᾶς ἄρεσε, σὰ λογοτέχνημα, ὄχι. Τὸ ξανάπαμε: Ἄλλο μπροσοῦρα καὶ κήρυγμα, ἄλλο τέχνη. Φρόντισε νὰ πιάσεις ἀντικειμενικὰ τὸ θέμα σου. **Μαν. Κρ. Χανιά.** Τὰ ποιήματά σου καλά, τὰ καλύτερα πού λάβαμε ὡς τώρα ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο, τόσο καλὰ στὸ στίχο μάλιστα πού μᾶς κάνουνε νὰ ἐλπίζουμε πὼς θἄχεις κι ἄλλα μὲ πιὸ καθαρὰ νοήματα, μὲ πιὸ ξεκαθαρισμένες ἰδέες, μέσα στὸ Πνεῦμα τῆς Νεοκλασσικῆς Ποίησης πού ἀκολουθεῖ ὁ Νουμᾶς, νὰ μᾶς στεῖλεις. Περιμένουμε. Στὰ Χανιὰ—ξαίρουμε ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖο—πὼς στέλνεται τὸ φύλλο. **Φ. Ἀλεξ. Θεσσαλονίκη.** Ἂς εἶναι. Θὰ πάρει τὴ σειρά του. Μὴ βιάζεσαι. **Κ. Χρ. Ἀθήνα.** Στεῖλε κανένα μικρότερο. **Γ. Μοφ. Πειραιᾶ.** Καλὸ τὸ «Νυχτέρι» καὶ τὸ διαβάσαμε δίπλα στὸ τζάκι. Θυμίζει «Δάφνη καὶ Χλόη» τοῦ Λόγγου. Γράψε κάτι μέσ' ἀπὸ τὴν τωρινὴ ζωή, πιὸ πρωτότυπο. Τὴ γλῶσσα τήνε κατέχεις πλέρια Γειά σου. **Τάκη Σιωμ. Ἀθήνα.** Τὰ ποιήματα στὸν Παλαμᾶ καὶ Κρυστάλλη, πολὺ ὄμορφα καὶ δείχνουνε τὸ στέρεο δρόμο πού ἀκολουθᾶς. Γιὰ τὴν ὥρα—ἐπειδὴ δὲν ἔχουμε ἀρκετὸ τόπο—στεῖλε τίποτα περισσότερο δικό σου, προσωπικό. **Π. Γόλ. Πάτρα.** «Συ βουλὲς πρὸς τὸ Λαό;». Καὶ ποιὸς θὰ τὶς ἀκούσει! Δὲ βαρειέσαι, παιδί μου. **Ν. Π. Θεσσαλονίκη.** Ντόμπρα λοιπόν: Νὰ προσέξεις τὴ γλῶσσα σου, πού εἶναι ἀκαλλιέργητη, βάρβαρη, πρωτόγονη καὶ μετὰ νὰ γράψεις καὶ νὰ μᾶς ξαναστείλεις: Νὰ λὲς «ποφάσισα» ἀντὶ «ἀποφάσισα» καὶ «πίσημο» ἀντὶ «ἐπίσημο», δὲν εἶναι δημοτικὴ καὶ παρεξηγεῖς, φίλε μας, τὸν Ἀγῶνα τοῦ «Νουμᾶ». Γιὰ τ' ἄλλα χίλια εὐχαριστῶ. Ὅλοι μ' ἐνθουσιασμὸ μιλᾶνε γιὰ τὸ «Νουμᾶ»—πού νὰ τὸν ἀγαπᾶτε ὅμως κι ὅταν ἀκόμα σᾶς λέει μερικὲς ἀλήθειες πικρές· **Γ. Παπ. Ἀθήνα.** Δὲν ἔχεις δίκιο. Τὸ ποίημα τοῦ Σκουρλῆ εἶτανε καὶ εἶναι θαῦμα ἰσορροπίας, τέχνης, μορφῆς, οὐσίας, ὁλόκληρος ὁ γνήσιος, ὁ ἄδολος μοντερνισμὸς ντυμένος σὲ νεοκλασσικὴ φόρμα. Μακάρι νἄχαμε κι' ἄλλα παρόμοια. Χωρὶς τ' ἀνόητα μπιμπλὸ καὶ σαξοφὼν καὶ τὶς μιξοκαθαρεύουσες στὸ στίχο. Μὰ ἐσὺ πού εἶσαι «γεμᾶτος δημιουργικὴ δύναμη»—ὅπως μᾶς γράφεις— γιατὶ ξαναστέλνεις τραγούδια πού σοῦ εἴπαμε πιὰ τὴ γνώμη μας; **Βαλ. Λαμπρ.** Παράκαιρο πιά. Κι ὅμως τὸ γράμμα σου μᾶς συγκίνησε, τόσο πολύ, πού ζητᾶμε τὴν ἄδεια σου νὰ μεταχειριστοῦμε τὴ σχετικὴ περικοπὴ στὸ ἀφιερωμένο στὸν Ταγκόπουλο φύλλο. Θὰ δημοσιευτοῦνε κι ἄλλα γράμματα νέων. Ναί; **Ἀπάντησέ μας καὶ στεῖλε ὅ,τι ἄλλο γράψεις. Μ. Κυρ. Ἀθήνα.** Ἐνῶ τὸ γράμμα σου εἶναι τόσο σωστό, κατακάθαρο, λαμπικαρισμένο στὶς ἰδέες καὶ σ' ὅσα γράφεις γιὰ τοὺς δῆθεν τεχνίτες «πού προσπαθοῦν μὲ μιὰ στρυφνὴ ἔκφραση νὰ παραστήσουνε τὸ βαθύ, τὸ πρωτότυπο, τὸ μεγάλο χωρὶς νὰ νοιώθουνε ἀσφαλῶς κ' οἱ ἴδιοι τί γράφουνε...», τὸ ποίημά σου μὲ τὰ «ὑπέροχη διαισθητική, ἀγέραστη ζωτικότητα, καὶ νιότη ἐντεταμένη», μᾶς καρφώνει στὸν τόπο καὶ μᾶς κάνει νὰ συλλογιζόμαστε πῶς ἕνας νέος πού γράφει τόσο ὡραῖα γράμματα, σκαρώνει μὲ ἀντίθετο ἐντελῶς πνεῦμα ποιήματα τόσο ἄσκημα. Εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα σου μήπως;

(Στὰ γράμματα πού ἦρθανε μετὰ τὶς 20 τοῦ Γενάρη, στὸ ἐρχόμενο φύλλο).

ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ ΥΠΝΟΥ **"ΤΣΕΡΓΑ ΠΑΛΑΣ"** ΕΝ ΑΜΑΡΟΥΣΙΩ ΚΟΡΑΗ 46
ΠΑΝΣΙΟΝ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

Δωμάτια εὐάερα, ὑγιεινά, ἐφάμιλλα τῶν ἐν Εὐρώπῃ. ΛΟΥΤΡΑ—θερμὰ καὶ ψυχρὰ
Κεντρικὴ ΘΕΡΜΑΝΣΙΣ. Διοχέτευσις ὕδατος ἐντὸς τῶν δωματίων (Eau Courante)
Ἰδιαίτερα διαμερίσματα δι' οἰκογενείας πλήρη μετὰ λουτρῶν κλπ.
Ἰδιαίτερα λουτρὰ δι' ἰδιώτας λειτουργοῦντα καθημερινῶς

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ—ΜΠΑΡ ΚΟΥΖΙΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ 1ης ΤΑΞΕΩΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δρ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις (τῇ 30ῃ Ἰουνίου 1929) » 6.250.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 51 MAIDEN LANE
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὅρους.

Δέχεται καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

ΟΛΑ ΠΑΜΦΘΗΝΑ
ΑΓΓΛΙΚΑ

ΠΑΛΤΑ, ΑΔΙΑΒΡΟΧΑ
ΚΑΜΠΑΡΤΙΝΕΣ
ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΤΑ

ΣΤΑΔΙΟΥ 52
(ΚΑΤΩΘΙ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ)